

Rapportage Voorkomen Herhaalde Dakloosheid

Utrecht

Rapportage derde meting van vijfjarig onderzoek naar
recidive dakloosheid in Utrecht, meting 2021

Dr. Nienke Boesveldt
Universiteit van Amsterdam

Colofon

Opdrachtgevers/ Financiers

Gemeente Utrecht, Leger des Heils, de Tussenvoorziening, Lister, Kwintes & Buurtteams Utrecht

Projectleiding

Dr. Nienke Boesveldt en Josina Trompetter

Vertegenwoordiging vanuit de opdrachtgevers

Carla Hugen & Madelon Zwart (Gemeente Utrecht), Peter Wijga (de Tussenvoorziening), Josina Trompetter (Leger des Heils Midden Nederland), Eline van Tuijl (Lister), Angela van der Hoeven en Jan van Gameren (Buurtteams Utrecht), Iris de Gier (Kwintes) en Cisca Jansen (Leger des Heils, agendalid)

Auteurs

Dr. Nienke Boesveldt
Marte Kuijpers, MSc
Charlotte van der Veen, MA
Merel Otto, MSc

Universitair onderzoekers

Roel van der Veen, MSc
Tamar Bruls, MSc

Ervaringsdeskundig onderzoekers

Robbert Brouwer
Helen Urbanowitz-Kloppenborg
Edo Paardekooper Overman

Met dank aan

De deelnemers aan de interviews op verschillende
MO/BW-locaties in de regio Utrecht
Stadsteam Back Up en begeleiders van geïnterviewde
cliënten
Het onderzoeksteam van Gemeente Utrecht

Omslagillustratie

Frida Kole, Bussum

Deze uitgave is te downloaden via www.onderzoekmobw.socsi.uva.nl

© 2021, Nienke Boesveldt, Universiteit van Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande toestemming van de Universiteit van Amsterdam

Interesse in wat voorafging?

Voor u ligt de derde rapportage uit een reeks van vijf onderzoeksmetingen van 2018 tot 2023. Interesse in de voorgaande metingen en onderzoeksresultaten?

De eerste rapportage (Boesveldt, Kuijpers en Bochem, 2019) beschrijft de demografische kenmerken van de deelnemers bij eerste meting. De rapportage blikt terug op de aanleiding tot (herhaaldelijke) dakloosheid en beschrijft tevens door deelnemers geïdentificeerde beschermende factoren op verschillende levensgebieden om herhaalde dakloosheid te voorkomen.

In de tweede rapportage (Boesveldt, Kuijpers en Schokker, 2020) wordt de leefsituaties van de deelnemers een jaar na de 0-meting omschreven. Naast beschermende en risicofactoren voor herhaalde dakloosheid biedt de rapportage een verdieping op ervaringen met verslaving, psychiatrische kwetsbaarheid en het sociale netwerk van onze participanten.

Verklarende begrippenlijst

Uitleg over afkortingen of concepten in deze onderzoeksrapportage zijn terug te vinden op onze website. Scan om deze pagina te openen de QR-code hiernaast met de camera van je mobiele telefoon.

Inhoudsopgave

Introductie	5
1. Follow-up cohort twee jaar later: een cijfermatig overzicht	9
1.1. Woon- en verblijfssituatie participanten	9
1.2 Trajectstatus participanten	10
2. Financiële zelfredzaamheid en continuïteit ondersteuning	14
2.1 Voorbereiding op uitstroom: financiële stabiliteit en ondersteuning	15
2.2 Ondersteuning bij beheer van financiën	16
<i>Schulden</i>	16
<i>Continuïteit van financiële ondersteuning</i>	18
<i>Zelfstandig beheren van financiën</i>	19
<i>Bejegening van bewindvoerder/budgetbeheerder</i>	20
2.3 Rondkomen met een beperkt budget	20
<i>Rondkomen met een verslaving na uitstroom</i>	22
Risico- en beschermende factoren ten aanzien van financiële zelfredzaamheid	23
3. Participatie en activatie in de wijk	24
3.1 Context: Impact van COVID-19 op activatie, participatie en sociale contacten in de wijk	25
3.2 Uitstroom binnen de regio Utrecht	25
3.3 Thuis in de wijk	27
<i>Nabijheid van sociale contacten</i>	27
<i>Contact met de burens</i>	28
<i>Thuisgevoel</i>	29
3.4 Participatie in en betrokkenheid bij de wijk	29
<i>Gebruik van voorzieningen in de wijk: vaak nog minimaal</i>	29
<i>Bewonersparticipatie in de wijk</i>	30
<i>Zichtbaarheid en laagdrempeligheid van aanbod in de wijk</i>	30
3.5 (Betaald) werk en zinvolle daginvulling en de relatie tot de wijk	31
<i>Aanbod voor (betaald) werk en zinvolle daginvulling</i>	31
<i>Zinvolle daginvulling in de buurt</i>	34
<i>Belemmeringen aanbod zinvolle daginvulling</i>	35
Risico- en beschermende factoren ten aanzien van participatie en activatie in de wijk	35

5. Ervaringen met tijdelijk verblijf in detentie	36
4.1 Ervaringen met detentie binnen het cohort	36
4.2 Voorbereiding op hechtenis	37
4.3 Terugkeer uit detentie: een goede voorbereiding	38
4.4 (Dis)continuïteit van verblijfplaats en uitkering bij tijdelijke periode van detentie	39
Risico- en beschermende factoren ten aanzien van tussentijds verblijf in detentie	41
5. Conclusie, discussie en aanbevelingen	43
Referenties	51
Bijlagen	52
Bijlage 1. Overige tabellen	52
Bijlage 2. Het 10-punten plan ter aanpak van terugval in dakloosheid in Utrecht	54
Bijlages 3, 4 en 5. Factsheets eerdere rapportages, teamoverzicht en uitnodiging Webinar Landen in de wijk	54

Introductie

Deze rapportage betreft de derde meting van onderzoek naar het voorkomen van herhaalde dakloosheid¹ in de regio Utrecht. Dit onderwerp staat in de regio Utrecht hoog op de agenda. Aanleiding hiertoe vormen hoge heraanmeldingcijfers bij de opvang, blijkend uit onderzoek (Van Everdingen, 2016; gemeente Utrecht, 2017). Omdat ook uit geïdentificeerde risicofactoren van klantroute-onderzoek (Disgover, 2018) bleek dat het gaat om een weerbarstig probleem dat vraagt om een integrale aanpak op meerdere levensgebieden, zijn verschillende interventies gericht op het voorkomen van herhaalde dakloosheid ingezet. De hiertoe ingerichte Regiegroep heeft de Universiteit van Amsterdam middels een Projectgroep Onderzoek (van Leger des Heils, Tussenvoorziening, Lister, Kwintes, Buurtteams Utrecht en gemeente Utrecht) gevraagd als uitvoerende partij van een vijfjarig cliëntvolgend onderzoek. Voor u ligt de derde meting van dit onderzoek.

Doelstelling

Het doel van het onderzoek is om gedurende vijf jaar vanuit het cliëntperspectief kennis te verzamelen om zo geïnformeerd beleidsplannen door te ontwikkelen, zodat het percentage daklozen dat opnieuw dakloos wordt na verblijf in de maatschappelijke opvang of beschermd wonen wordt verminderd. Hiertoe stelt de onderzoeksgroep zich de volgende onderzoeksvragen:

1. Hoe verloopt het traject van personen die nieuw instromen in de keten MO/BW of eerder dakloos zijn geweest?
2. In hoeverre verklaren bekende en nog onbekende risicofactoren heraanmeldingen?
3. In hoeverre verklaren bekende en nog onbekende kenmerken van dakloze personen heraanmeldingen?

Op deze vragen verwachten wij door het herhaaldelijk interviewen van cliënten antwoord te krijgen. Door deze cliënten vijf jaar lang te volgen en jaarlijks ervaringen tijdens leerbijeenkomsten met het brede veld van relevante stakeholders, waaronder de Gemeente Utrecht, uitvoerende partijen en woningcorporaties uit Utrecht en de regio, terug te koppelen, is het mogelijk om beleidsinstrumenten en werkmethodes te verbeteren, alsmede de ervaringen van dakloze personen in de opvang en beschermd wonen. Ook kunnen zo preventiestrategieën worden ontwikkeld om herhaaldelijke dakloosheid duurzaam te adresseren.

Onderzoeksopzet

Gedurende vijf jaar (van 2019 tot 2023) volgt dit onderzoek de trajecten van 69 (ex-)dak- en thuisloze personen in de regio Utrecht. Deelnemers worden gedurende deze vijf jaar, jaarlijks geïnterviewd: twintig van deze participanten zijn mensen die bij aanvang van het onderzoek verblijven in de nacht- of crisisopvang en te maken hebben gehad met meer dan één voormalig dakloze episodes in het verleden. De andere 49 participanten van dit onderzoek zijn mensen die bij aanvang van het onderzoek verbleven

¹ Op basis van feedback uit het veld over gebruik van het begrip 'terugval' bij aanduiding van recidive dakloosheid is gekozen om het onderzoek vanaf de derde onderzoeksmeting voort te zetten onder de neutralere en inclusievere term 'herhaalde dakloosheid'.

in de maatschappelijke opvang of een instelling voor beschermd wonen, en die naar verwachting binnen acht maanden na het eerste interview zouden uitstromen² naar een zelfstandige woning in de wijk of reeds (niet langer dan drie maanden geleden) zijn uitgestroomd. Door ook deze participanten vijf jaar te volgen wordt inzichtelijk welke aspecten bijdragen aan herhaalde dakloosheid, dan wel wat de beschermende factoren zijn bij het langdurig stabiel huisvesten van deze doelgroep.

Deze derde rapportage geeft een overzicht van de leefsituaties van de participanten twee jaar na het eerste interview. Daarnaast is in deze derde meting, in overleg met de begeleidende onderzoeksgroep, gekozen voor een focus op drie verdiepende thema's, namelijk financiële zelfredzaamheid en continuïteit van financiële ondersteuning, participatie en activatie in de wijk en ervaringen gerelateerd aan tijdelijk verblijf in detentie. Aan de hand van deze thema's worden de belangrijkste beschermende- en risicofactoren op deze gebieden voor herhaalde dakloosheid uiteengezet.

Benadering participanten derde meting (T2)

Het onderzoek richt zich op het traject van 69 mensen uit de omgeving Utrecht. Er is uiterste inzet geleverd om elk van de participanten van het oorspronkelijke cohort³ wederom te spreken. Hierbij is gebruik gemaakt van tijdens het eerste interview vergaarde contactgegevens als telefoonnummers, e-mailadressen en socialmedia-accounts. Ook is bij elk interview gevraagd naar contactgegevens van betrokkenen uit het sociaal netwerk en begeleidende en hulpverlenende instanties om deelnemers via deze weg te benaderen indien zij niet persoonlijk getraceerd kunnen worden. Dit heeft geleid tot contact met 59 van de 69 participanten van de eerste meting (T0). Met acht participanten is dit jaar geen contact geweest, vier van hen gaven in eerdere rondes aan niet meer deel te willen nemen. Daarnaast zijn twee participanten de afgelopen twee jaar overleden.

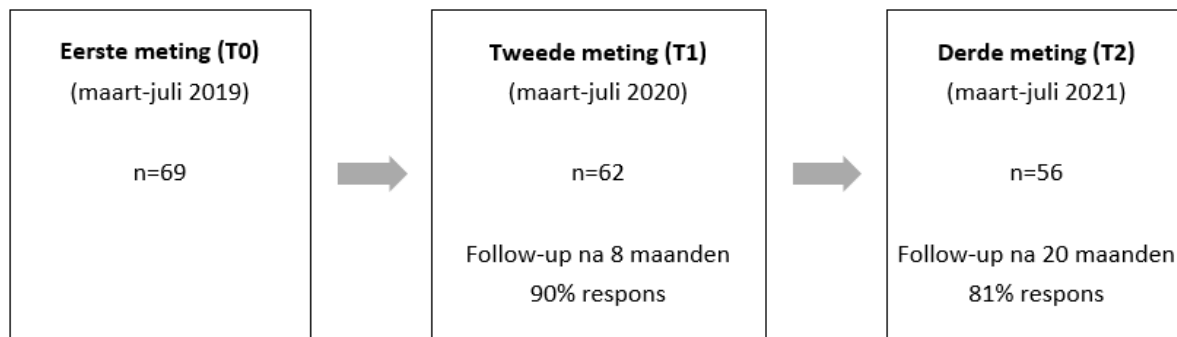
Respons

Zoals te zien in Figuur 1 heeft dit bij de follow-up na 20 maanden geleid tot een respons van 56 participanten (81% van het oorspronkelijke cohort). Met 50 van de participanten heeft een volledig interview kunnen plaatsvinden. Daarnaast is er aan zes participanten, voor wie een volledig interview gezien hun persoonlijke situatie of beperkte interesse om deel te nemen niet passend was, een beperkte set vragen gesteld. Daarbij is getracht vooralsnog een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de huidige woonsituatie, belangrijke life-events, aansluiting op zorg en ondersteuning, persoonlijk welzijn en andere belangrijke veranderingen in het traject in de afgelopen 20 maanden.⁴ De drie overige gesproken participanten geven aan (dit jaar) geen interesse te hebben in deelname (2) of wegens ziekte (1) geen ruimte te voelen voor correspondentie over het onderzoek.

² Definitie uitstroom rapportage meting 1: binnen acht maanden na het interview (voor eind 2019) of maximaal drie maanden voorafgaand aan het interview. Dit is met uitzondering van volledig pakket thuis (VPT) en Housing First. Hoewel personen in de meeste gevallen kunnen blijven wonen in de eigen woning is de definitie van uitstroom hierbij het 'omklapmoment'. Dit betekent vaak dat de intensiteit van de begeleiding wordt afgebouwd, en de woning op eigen naam komt te staan.

³ In de rapportage van de eerste meting (2019) wordt selectieproces van het oorspronkelijke cohort uitgebreid omschreven.

⁴ De mate waarin deze verschillende vragen zijn beantwoord, verschilt per participant. Antwoorden van participanten die deze vragen wel hebben beantwoord zijn meegenomen in zowel de kwalitatieve, als kwantitatieve analyses in deze rapportage.

Figuur 1. Follow-up bij tweede en derde meting

Tenzij participanten aan hebben gegeven niet meer benaderd te willen worden, is ervoor gekozen om elk van de uitgevallen participanten bij een nieuwe meting opnieuw te benaderen voor deelname. Uitval uit het onderzoek kan immers duiden op belangrijke aspecten of life-events in de trajecten van de onderzochte doelgroep, welke dit onderzoek beoogt in beeld te brengen. Er is daarom binnen het onderzoek gekozen gedurende de komende metingen te blijven investeren in contact met participanten uit eerdere rondes, in plaats van vervangende participanten deel te laten nemen bij nieuwe rondes.

Meetinstrument: kwalitatieve interviews met ervaringsdeskundige duo-onderzoekers gecombineerd met gestandaardiseerde vragenlijst

Elk van de vijftig interviews is afgenomen door een team van duo-onderzoekers, bestaande uit een onderzoeker van de Universiteit van Amsterdam en een getrainde ervaringsdeskundige met eigen ervaringen rondom dakloosheid of psychische kwetsbaarheden. Deskundigheid vanuit eigen ervaringen helpt bij het doorvragen op de juiste onderwerpen en momenten, en draagt bij aan een gemoedelijke en vertrouwelijke sfeer waarin ruimte bestaat voor het bespreken van persoonlijke en soms emotionele ervaringen van kwetsbare personen (Baerveldt, 2003).

Evenals bij de eerste twee metingen, werd bij de interviews van de derde meting gebruik gemaakt van een herijkte semigestructureerde vragenlijst. Deze is gebaseerd op de door Van Everdingen (2015) en Disgover (2018) in Utrecht vastgestelde vijf levensdomeinen welke een risico vormen voor herhaalde dakloosheid: aanwezigheid van sociaal netwerk en sociale contacten, daginvulling en zingeving, overdracht van zorg, financiële zelfredzaamheid en de mate van samenhang in een persoonsgericht traject. De vragenlijst is verrijkt met vragen die ingaan op ervaringen met het uitstroom- of verhuismoment, de continuïteit en eventuele overdracht van zorg, zelf geïdentificeerde risico's (zowel voor dakloosheid als verslaving) en risicovolle en beschermende factoren, om zo te komen tot een beter begrip van herhaaldelijke dakloosheid.

Daarnaast is gebruik gemaakt van een gestandaardiseerde vragenlijst, ter kwantificering van een aantal indicatoren. Vragen van de gestandaardiseerde vragenlijst gaan in op de bovengenoemde vijf

levensdomeinen en zijn gebaseerd op de Lehman Quality of Life Interview (Lehman, Kernan & Postrado, 1995) en de zorgbehoeftenlijst van het Trimbos Instituut (2003).⁵

Opbouw rapport

In deze rapportage bespreken wij allereerst in hoofdstuk 1 de cijfermatige veranderingen van de verblijfplaats van de participanten in de derde meting en het daarbij gevolgde traject. Hoofdstuk 2 tot en met 4 bieden een verdieping op eerder geïdentificeerde beschermende- en risicofactoren voor herhaalde dakloosheid, namelijk financiële zelfredzaamheid en ondersteuning hierbij (hoofdstuk 2), participatie en activatie in de wijk (hoofdstuk 3) en tijdelijk verblijf in detentie (hoofdstuk 4). De rapportage sluit af met een conclusie waarin de kernpunten van deze derde rapportage worden herhaald, geplaatst in een bredere discussie met daarin een aantal aanbevelingen voor het betreffende beleid.

De resultaten worden in sommige gevallen ondersteund met illustratieve citaten. Tenzij anders vermeld, zijn de bevindingen altijd gebaseerd op meerdere interviews. Ook wordt bij sommige thema's gebruik gemaakt van een kader waarin een geanonimiseerde casus wordt uitgelicht om resultaten te illustreren. Hierbij wordt gebruik gemaakt van pseudoniemen (dezelfde pseudoniemen als eerdere metingen) en is getracht de casus zo anoniem mogelijk te beschrijven.

⁵ Aangezien participanten de mogelijkheid is gegeven ook aan te geven vragen niet te willen beantwoorden, wisselt de respons van het cohort bij een aantal van de vragen. In de in de rapportage opgenomen tabellen wordt met (n=X) aangegeven hoeveel participanten een vraag hebben beantwoord.

1. Follow-up cohort twee jaar later: een cijfermatig overzicht

Bij aanvang van het onderzoek was de verwachting dat 49 van de 69 participanten verblijvend in de maatschappelijke opvang of beschermd wonen, een jaar later zouden zijn uitgestroomd. Ook is tijdens de nulmeting met twintig teruggevallen participanten gesproken die verbleven in de nachtopvang en die naar verwachting een passend traject aangeboden zouden krijgen.

Bij de eerste meting zagen we dat één jaar later de helft van de participanten een zelfstandige woonruimte heeft, maar dat er ook verschillende alternatieve routes bewandeld zijn, zoals een traject in beschermd wonen, verblijf bij familie of vrienden of het buitenland. Dit hoofdstuk geeft een cijfermatige weergave van deze trajecten twee jaar na aanvang. We kijken hierbij naar de huidige woon/verblijfplaatsen van onze participanten en de verschillende routes per subgroep.

1.1. Woon- en verblijfssituatie participanten

Tabel 1 laat zien dat ook dit jaar het aantal participanten met een eigen woonruimte weer is toegenomen. Waar bij de eerste meting ongeveer de helft van de participanten (49%) een eigen woning had, is dat dit jaar uitgegroeid naar bijna tweederde (62%) van het cohort. 40,6% van hen heeft een woning op eigen naam, 21,7% woont nog in een woning onder voorwaarden, die hierna zelfstandig gehuurd kan worden. 4,3% huurt een tijdelijke woning op naam van begeleidende instantie maar kan hier niet blijven na afloop van het traject, met de bijbehorende risico's die een verhuizing behelzen, zoals gebleken uit onze eerdere metingen. Te zien is dat met name vanuit de maatschappelijke opvang het afgelopen jaar een groep participanten doorstroomde naar een omklapwoning. Een aantal participanten die vorig jaar geen vaste verblijfplaats had maakt momenteel gebruik van de maatschappelijke opvang of is verhuisd naar het buitenland.

Tabel 1. Verblijfplaats van participanten gedurende T0, T1 en T2

	2019 (meting T0)	2020 (meting T1)	2021 (meting T2)
Verblijfslocatie / woonlocatie	%	%	%
Zelfstandige woonruimte met contract op eigen naam (omgeklapt, middels urgentie, inschrijftijd of zelf gevonden)	13%	30,4%	40,6%
Zelfstandige woonruimte met omklapcontract/driepartijenovereenkomst**	15,9%	18,8%	21,7%
Tijdelijke woning op naam van begeleidende instantie (zonder omklapmogelijkheid)	1,4%	2,9%	4,3%
Maatschappelijke opvang (24-uurs)	24,6%	21,7%	8,6%

Nachtopvang ⁶	20,3%	2,9%	-
Beschermd wonen (intramuraal)	21,7%	8,7%	5,8%
Geen vaste verblijfplaats, tijdelijk verblijf bij vrienden/partner	1,4%	2,9%	-
Verblijf in buitenland	-	1,4%	4,3%
Verblijfplaats onbekend	-	8,7%	11,6%
Overleden	-	1,4%	2,9%
Totaal	100% (69)	100% (69)	100% (69)

** Inclusief omklapcontract via Housing First Leger des Heils en Tussenvoorziening (3 participanten).

1.2 Trajectstatus participanten

Een preciezer inzicht in het trajectverloop van de participanten van elk van de drie onderzoeksgroepen wordt weergegeven in Tabel 2. Grofweg kunnen de verblijfswisselingen van de participanten worden ingedeeld in uitstroom, doorstroom, herhaalde dakloosheid/achteruitgang van traject, verblijf op dezelfde locatie als de eerste meting en vroegtijdig vertrek van traject naar vrienden/familie of buitenland. Van acht van de participanten is de verblijfplaats momenteel voor ons onbekend, omdat we tijdens deze meting ondanks verschillende pogingen geen contact met deze participanten konden leggen. De verschillende trajectveranderingen bespreken we onder Tabel 2.

Tabel 2. Cijfermatige weergave van trajectstatus participanten T2

Status van (uitstroom)traject	Totaal (n=67)	Groep 1 Herhaaldelijk Dakloos (n=20)	Groep 2 Uitstroom MO (n=22)	Groep 3 Uitstroom BW (n=26)
<i>Uitstroom (huis op eigen naam)</i>	28	4	9	15
Omgeklapt of uitgestroomd (al bij T0 of T1)	22	3	6	13
Omklapcontract omgeklapt bij T2	5	-	3	2
Uitgestroomd via eenmalig aanbod (Beter Wonen/ Vierde Huis) direct op eigen naam	1	1	-	-
Uitgestroomd naar zelfstandige woonruimte via eigen oplossing	-	-	-	-
<i>Doorstroom</i>	12	8	4	-

⁶ Twee grote nachtopvanglocaties van de Tussenvoorziening (SleepInn en de NoiZ) zijn de afgelopen twee jaar (SleepInn in 2019, NoiZ in 2020) omgebouwd tot 24-uurs opvanglocaties.

Doorgestroomd van opvanglocatie mo/bw naar zelfstandige woonruimte met omklapcontract /driepartijenovereenkomst via eenmalig aanbod Beter Wonen / Vierde Huis	6	3	3	-
Doorgestroomd van tijdelijke verblijf bij familie/vrienden naar zelfstandige woonruimte met omklapcontract	1	-	1	-
Doorgestroomd van tijdelijke woonruimte op naam van voorziening naar zelfstandige woonruimte met omklapcontract	3	3	-	-
Doorstroom van opvanglocatie mo/bw naar tijdelijke woonruimte op naam van voorziening (in afwachting van urgentie)	2	2	-	-
Achteruitgang in traject / herhaalde dakloosheid	2	2	-	-
Van samenwonend met partner naar maatschappelijke opvang	1	1	-	-
Van beschermd wonen naar maatschappelijke opvang	1	1	-	-
Verblijf op dezelfde locatie gedurende T1 en T2 (bezig met traject)	14	2	4	8
Maatschappelijke opvang (24-uurs)	4	1	3	-
Beschermd wonen	4	1	1	2
Tijdelijke woning op naam van aanbieder (zonder omklap mogelijkheid)	1	-	-	1
Zelfstandige woonruimte met omklapcontract /driepartijenovereenkomst	5	-	-	5
Vroegtijdig vertrek van traject verblijfslocatie naar het buitenland	3	1	2	-
Verblijfplaats momenteel onbekend	8	2	3	3
Totaal	67	19	22	26

Uitstroom (huurcontract op eigen naam)

Een jaar later is het percentage participanten met een woonruimte met huurcontract op eigen naam gegroeid van 31,8% (22 participanten) naar 40,6% (28 participanten). Van de zes nieuwe participanten met een huurcontract op eigen naam, zijn er vijf participanten bij wie het huurcontract het afgelopen jaar

is omgeklapt en één participant die direct een woonruimte op eigen naam heeft gekregen via een eenmalig aanbod van Beter Wonen. Deze persoon ontvangt nog wel ondersteuning van het buurtteam.

Tabel 2 laat zien dat in vergelijking tussen de drie subgroepen veel participanten uit de BW-subgroep een eigen woning hebben. Dit kan worden verklaard doordat een groter percentage van de BW-groep bij aanvang van het onderzoek recentelijk een woning met omklapcontract of direct op eigen naam ontvangen. Wanneer de beweging richting een zelfstandige woning na de nulmeting wordt vergeleken tussen de drie subgroepen zien we dat relatief gezien het aantal participanten dat de afgelopen drie jaar uitstroomde naar een eigen woning vrij gelijk oploopt voor de MO- en de BW-subgroep. De MO groep steeg 39% (van 20% bij T0 naar 59% bij T2), de BW-groep steeg 34% (van 40% bij T0 naar 74% bij T2). De herhaaldelijk dakloze groep loopt wat achter op de twee andere groepen, de afgelopen drie jaar steeg het aantal uitgestroomde participanten met 27% (van 23% bij T0 naar 50% T2). De vertraging in het uitstromen van deze groep kan daarbij ook worden verklaard door de fase waarin de meeste van hen zich bevonden op het moment van het eerste interview. Waar bij de MO- en BW-groep het criteria was om binnen acht maanden uit te stromen (of drie maanden of korter geleden uitgestroomd te zijn), gold dit niet voor de herhaaldelijk dakloze groep. Het selectie criterium bij deze groep was verblijf in de opvang na een eerdere dakloze episode. Voor veel van hen was het vervolgtraject in de opvang pas recentelijk opgestart.

Doorstroom

Van het gehele cohort is 17% (12 participanten) het afgelopen jaar doorgestroomd naar een eigen woning met omklapcontract (10) of een tijdelijke woning in afwachting van een permanente plek (2). Dit zijn participanten uit de herhaaldelijk dakloze groep en de MO-groep. Een jaar eerder stroomden zes participanten uit de BW-groep op deze wijze door.

Zeven van de doorstromers van dit jaar stroomden door vanuit de MO (6) of verblijf bij naasten (1) naar een zelfstandige woonruimte met omklapcontract. Drie participanten uit de herhaaldelijk dakloze groep stroomden door van een tijdelijke woning naar een woning met omklapcontract, twee andere participanten stroomden door vanuit de MO (1) of BW (1) naar een tijdelijke woning in afwachting van urgentie.

Achteruitgang in traject/herhaaldelijke dakloosheid

Dit jaar spraken we twee participanten, beiden uit de herhaaldelijk dakloze subgroep, waarbij sprake is van achteruitgang in het traject/herhaaldelijke dakloosheid. Zo woonde Geert een half jaar samen met zijn partner, waarna hij vanwege nadelige financiële consequenties van trouwen en samenwonen besloot om terug te keren naar de 24-uursopvang. Zijn casus bespreken we uitgebreid hoofdstuk 2 over financiële zelfredzaamheid.

Een tweede participant, Richard, kon wegens verblijf in detentie zijn kamer bij een voorziening voor beschermd wonen niet behouden, hij verblijft momenteel in de maatschappelijke opvang. De casus van Richard bespreken we uitgebreid op in hoofdstuk 4 over terugkeer uit detentie. Ook trajecten van participanten waarvan een risico bestond op herhaalde dakloosheid en waarbij dit is voorkomen (o.a. de casus van Alex in hoofdstuk 4) wordt uitgebreid in de komende hoofdstukken besproken.

Verblijf op dezelfde locatie als vorige meting

Veertien participanten (20%) verblijven een jaar later nog steeds op dezelfde locatie: woning met omklapcontract (5) en tijdelijke woning van zorgaanbieder (1) (allen uit BW-groep); maatschappelijke opvang/24-uursopvang (4) (3 uit MO-, 1 uit herhaaldelijk dakloze groep); en beschermd wonen (4) (1 uit MO-, 1 uit de herhaaldelijk dakloze-, 2 uit BW-groep).

Van de vier participanten in de maatschappelijke opvang, verblijven twee participanten uit de MO-groep al langdurig in de opvang. Eén van hen die al 4,5 jaar in de MO verblijft wacht nog op een BW-plek en geeft aan door slechte begeleiding nog niet te zijn doorgestroomd. De ander hebben we helaas niet kunnen spreken. De twee participanten die nog steeds verblijven in de maatschappelijke opvang hebben beide tussentijds in detentie gezeten. Een van hen geeft aan wegens gebrek aan problematiek lang te moeten wachten op de woning, de ander verlaat regelmatig de opvang om elders in Nederland bij vrienden te verblijven. Voor elk van de vier participanten in beschermd wonen geldt dat hun behoefte aan intensieve ondersteuning (die voor enkelen ondanks eerder zicht op uitstroom wegens psychische klachten onverwachts toenam) hen nog niet in staat stelt om door te stromen naar een zelfstandige woning.

Verblijf in het buitenland

Op het moment van interviewen verbleven drie van onze participanten in het buitenland, waarvan één in zijn eigen woning en twee bij familie. Twee van hen zijn formeel geëmigreerd, van de derde participant is het onduidelijk of het verblijf in het buitenland van tijdelijke of permanente aard is. Vertrek naar buitenland was vanuit het perspectief van de hulpverlenende instantie in deze casus onverwacht.

Tussentijdse wisselingen verblijfplaats

Zes van de gesproken participanten verbleven tussen de afgelopen twee metingen tijdelijk in de gevangenis (3), ziekenhuis (2) of opname in ggz-voorziening (1). Geen van hen verbleef afgelopen jaar in een detox-voorziening. Bij de vorige meting zorgde tijdelijk tussentijds verblijf elders niet voor instabiliteit of onzekerheid bij het behouden van de oorspronkelijke verblijf- of woonsituatie. Zoals eerder aangegeven zien we dit jaar dat tussentijds verblijf in detentie (voor vier maanden) ervoor zorgde dat Richard, een van onze herhaaldelijk dakloze participanten, zijn kamer in de beschermd wonen voorziening niet kon behouden. Voor de andere vijf participanten geldt dat wegens de kortdurende aard van het verblijf elders de woning- of verblijfplaats wel kon worden aangehouden.

Conclusie

Het percentage participanten dat het afgelopen jaar uitstroomde naar een zelfstandige woonruimte (al dan niet met omklapconstructie) blijkt vergelijkbaar voor zowel de MO- als de BW-subgroep. De uitstroom van de participanten uit de herhaaldelijk dakloze subgroep loopt nog achter op die van de MO- en BW-groep, aangezien veel van hen recentelijk startte met hun traject toen wij hen bij de nulmeting in 2019 spraken. Daarnaast laten de trajecten van participanten die uitstromen uit een MO-voorziening (vanuit zowel de MO-subgroep als de herhaaldelijk dakloze subgroep) een grotere variatie aan trajecten zien dan de participanten in BW. Een aantal van hen stroomt uit via tijdelijke (begeleide) tussenwoningen ter overbrugging naar een eigen woning. Daarnaast vertrekken er ook participanten naar het buitenland, verblijven bij familie/vrienden of stromen door naar een vervolgplek in beschermd wonen.

2. Financiële zelfredzaamheid en continuïteit ondersteuning

Een vijfde van onze participanten die ervaringen hebben met herhaalde periodes van dakloosheid geeft in onze eerste meting aan opnieuw dakloos te zijn geworden door huurachterstand, schulden of andere financiële problematiek (Boesveldt, Kuijpers, Bochem, 2019). Veel van hen ontvingen geen financiële ondersteuning meer op het moment dat zij opnieuw hun huis verlieten. In dit hoofdstuk bespreken we de ervaringen van participanten met (voorbereiding op) het beheren van financiën na uitstroom en ervaringen met financiële ondersteuning als schuldhelpverlening, bewindvoering, en budgetbeheer/coaching over de afgelopen drie jaar.

Belangrijke bevindingen financiën uit eerdere metingen (T0 en T1)

- **Positieve ervaringen bewindvoering en budgetbeheer:** Het grootste deel van participanten met financiële problemen of schulden ontvangt hierbij ondersteuning vanuit een bewindvoerder of budgetbeheerder. Het overgrote deel van hen ervaart deze begeleiding als zeer aangenaam: het verlaagt stress en vergroot het idee van regie over de eigen toekomst en herstel. Aangezien vertrouwen bij ondersteuning bij financiële problematiek belangrijk is, wordt waarde gehecht aan een goede klik en toegankelijk contact, bijvoorbeeld via Whatsapp.
- **Oog voor continuïteit financiële ondersteuning:** Wat opvalt is dat continuïteit van (vrijwillige) financiële hulp na een ondersteuningstraject of uitstroom essentieel blijft. Veel participanten blijken na afbouw van bewindvoering of budgetbeheer op een later moment toch weer financiële problemen te krijgen. Een aantal van hen geeft aan niet opnieuw om hulp te durven vragen. Ook na het oplossen van schulden blijft praten over geldproblemen schaamtevol. Het duidelijk adviseren en aanbieden van vrijwillige begeleiding na het traject blijft een aandachtspunt.
- **Ondersteuning naar financiële zelfredzaamheid:** Veel van de participanten zijn bang om opnieuw schulden te maken op het moment dat zij zelf verantwoordelijk worden voor hun financiën. Met name regelzaken, zoals het invullen van papierwerk, wordt door een groot deel van de participanten genoemd als grootste ondersteuningsbehoefte. Er is met name behoefte aan ondersteuning en begeleiding naar zelfstandigheid, zonder deze regelzaken over te nemen. Zij willen graag dat een begeleider met hen meekijkt en hen ondersteunt bij het aanleren van nieuwe vaardigheden.
- **Integrale vroegsignalering:** samenwerking tussen verschillende gemeenten, hulpverlenende partijen, corporaties en aanpalende organisaties op lokaal en regionaal niveau blijft van groot belang om financiële problemen tijdig te signaleren of te voorkomen bij overgang van de ene naar de andere gemeente.
- **Financiële problemen door (onverwacht) vertrek naar buitenland:** Voor negen participanten vormde (onverwachts) vertrek naar en terugkeer uit het buitenland een (in)directe aanleiding tot herhaalde dakloosheid. Participanten vertrokken vaak plotseling en hadden onvoldoende duidelijk wat de consequenties waren. Zij deden geen melding bij de woningbouw of stopten hun uitkering en toeslagen niet, met alle financiële gevolgen van dien. Het is daarom belangrijk om mensen in gesprekken met begeleiding of woningbouwcorporaties duidelijk te maken wat de consequenties zijn van onverwacht vertrek naar het buitenland.

2.1 Voorbereiding op uitstroom: financiële stabiliteit en ondersteuning

Bij binnenkomst in de MO of BW gaf de helft van ons cohort aan schulden te hebben. De meeste van hen hebben bij binnenkomst hun administratie niet op orde en hebben een gebrek aan overzicht in hun financiële situatie. Bij de start van hun traject werd de meerderheid van onze participanten dan ook financieel gescreend, door Stadsteam Back Up (voorheen Stadsteam Herstel) of door de aanbiedende organisatie zelf. Gedurende hun traject ontvangen de meeste participanten in zowel MO als BW verplicht een budgetbeheertraject voor de duur van hun verblijf. Het overgrote deel heeft geen problemen met het verplichte budgetbeheer dat met hun traject komt. Een klein aantal participanten geeft echter aan moeite te hebben met het uit handen geven van hun geldzaken, en zou dit liever zelf doen of hebben gedaan.

Naast verplicht budgetbeheer gaan de meeste participanten met schulden bij de start van een traject aan de gang met het stabiliseren van hun schulden. Wel kan het - vaak door langdurig verblijf op straat - soms lang duren voordat alle papieren voor de administratie zijn verzameld en schulden in kaart zijn gebracht. Desalniettemin heeft het grootste deel van de participanten regelingen getroffen met schuldeisers voordat zij uitstromen. Wel gaf een klein aantal participanten met hoge schulden bij de eerste meting aan dat het voortraject van de schuldhulpverlening lange tijd kan duren (variërend van elf maanden tot twee jaar). Genoemde knelpunten hierbij zijn:

- Onvoldoende stabiele schulden door nieuwe opbouw van met name CJIB-boetes (al dan niet doordat kinderen schulden creëren op naam van ouders)
- Het uitzoeken van verantwoordelijkheid voor gezamenlijke schulden met (ex-)partners
- Moeite om akkoord te krijgen van alle schuldeisers
- Moeite met het openen van een bankrekening met een fraudeverleden
- Regelmatige wisselingen van betrokken schuldhulpverleners

Daarnaast wordt ook in sommige casussen een vast woon- of verblijfadres benoemd als een vereiste voor een schuldentraject en uitstroom in een andere gemeente dan de opvangende gemeente zorgen voor moeilijkheden. In een klein aantal gevallen heeft de vertraging in het schuldsaneringstraject ertoe geleid dat participanten langere tijd moesten wachten voordat zij in aanmerking kwamen voor een woning. Zo spraken we met Stan, die drie jaar geleden binnen acht maanden uit zou stromen van de maatschappelijke opvang naar een zelfstandige woning. Uiteindelijk heeft hij na drie jaar opvang recentelijk een woning gekregen in een van de regio gemeenten. Over ondersteuning bij zijn financiën aan de start van zijn traject vertelt hij:

Op het moment dat je bij de [24-uurs opvang] binnenkomt dan hoort dat direct in de eerste week geregeld te worden. En dan moet ik eerlijk zeggen, ik had zelf zoiets van bekijk het even. Ik heb geen idee met wie ik te maken heb en ik ben er zelf mee bezig. Dus laat het maar. En dan hoor je dus pas in de zesentwintigste maand dat je verplicht bent om dat te doen anders krijg je helemaal geen woning. Had dat dan op dag één gezegd. Dan was ik nu al tweeënhalf jaar verder. En nu zijn afgelopen week pas alle papieren gestuurd. Dan ben je drie jaar verder. En daar heb ik zelf ook meermaals naar gevraagd of het allemaal wel goed verliep.

Bij veel van de MO- en BW-participanten zonder schulden wordt het (verplichte) budgetbeheer traject kort na uitstroom (binnen drie maanden) afgerond. Zij hebben dan zelf de mogelijkheid om het buurtteam te raadplegen bij vragen of vrijwillig bewind of budgetcoaching aan te vragen.

2.2 Ondersteuning bij beheer van financiën

Schulden

Schulden spelen vaak een grote rol in het leven onze participanten. Zo gaf in de eerste meting (T0) 65% van de participanten aan op enig moment problematische schulden te hebben opgebouwd⁷, waarvan 51% (35 participanten) nog schulden had op het moment van de nulmeting. Twee jaar na dato, bij deze derde meting, geeft 32% van deze participanten (22 participanten) aan (nog) schulden te hebben. Zoals te zien is in Tabel 3 ontvangen negentien van hen hierbij ondersteuning middels een traject in de schuldsanering (6), een bewindvoerder (7), budgetbeheerder (3) of budgetcoach (1). Drie van hen geven aan deze schulden zelfstandig af te betalen door het treffen van betalingsregelingen.

Tabel 3. Overzicht beheer financiën en ondersteuning bij schulden in meting T0, T1 en T2

	Participanten T0 (n=69)	Participanten T1 (n=52)	Participanten T2 (n=50)
Schulden	35 (51%)	24 (46%)	22 (44%)
Schuldsaneringstraject WSNP/MSNP	6 (9%) (+4 in afwachting)	5 (10%) (+3 in afwachting)	7 (14%) (+ 4 in afwachting)
Bewindvoering Waarvan participanten met schulden	18 (26%) 11 (61%)	17 (33%) 8 (47%)	17 (34%) 7 (41%)
Budgetbeheer Waarvan participanten met schulden	25 (36%) 11 (44%)	13 (25%) 6 (46%)	8 (16%) 3 (38%)
Budgetcoaching/maatje Waarvan participanten met schulden	- -	3 (6%) 1 (33%)	3 (6%) 1 (33%)
Ondersteuning Stadsteam BackUp/gemeente in afwachting van traject Waarvan participanten met schulden	3 (4%) 3 (100%)	- -	2 (4%) 2 (100%)
Zelfstandig Waarvan participanten met schulden	17 (25%) 4 (25%)	14 (27%) 4 (29%)	13 (26%) 3 (23%)
Totaal	69 (100%)	52 (100%)	50 (100%)

Opvallend is dat participanten die onder begeleiding eerdere schulden hebben afgelost, met de tijd soms toch weer nieuwe schulden opbouwen. Voornaamste oorzaken van nieuwe schulden zijn fouten bij belastingaangiften of aanvragen van toeslagen en het niet tijdig betalen van boetes of telefoonkosten.

⁷ Onderzoek van CoDa G4 (Al Shamma et al, 2015) definieert schulden van 5.000 of hoger als 'problematische schuld'.

Voor veel participanten is het Nederlandse belasting- en toeslagen systeem erg complex, al dan niet vanwege een andere culturele achtergrond. Wisselingen van baan of leefsituatie (en het niet doorgeven hiervan) kunnen dan onverwachts zorgen voor terug te betalen bedragen of vermindering in inkomen. Ook voor onze participanten die als ZZP'er aan de slag zijn gegaan was het onvoldoende duidelijk dat er periodiek belastingaangiften moeten worden doorgegeven, waardoor zij een boete ontvingen.

De financiële consequenties van veranderingen in werk of gezinssituatie kunnen groot en onverwacht zijn en daarmee een risico voor herhaalde dakloosheid vormen. Dit blijkt ook uit de situatie van Geert.

Casus Geert: weer terug in de maatschappelijke opvang wegens depressie en kostendelersnorm

In de vorige rapportage beschreven we de situatie van Geert, die na een geschiedenis met herhaaldelijke dakloosheid heeft besloten om voorlopig het aanbod voor een huis af te slaan en op eigen tempo te bepalen wanneer hij klaar is om uit te stromen naar een woning.

Wanneer we Geert voor de derde keer spreken, reageert hij bij de vraag hoe het gaat: *Niet goed, weer zwaar depressief, weer heel erg aan het gebruiken [cannabis, gokken, alcohol], weinig lol meer in mijn leven!* Het afgelopen half jaar is Geert ingetrokken bij zijn vrouw, waarmee hij een langdurige relatie heeft en recentelijk getrouwd is. Na het trouwen is Geert een half jaar ingetrokken in de woning van zijn vrouw. Wegens financieel nadeel zijn ze echter recentelijk weer gescheiden en verblijft hij weer in de 24-uursopvang.

Een aantal maanden nadat Geert was getrouwd en ingetrokken bij zijn vriendin werd hen duidelijk dat deze keuzes een grote invloed hadden op het inkomen en de toeslagen die zij beiden ontvingen. Wegens het huwelijk en het samenwonen werden ze toeslagpartners en gold de kostendelersnorm, waardoor hun gezamenlijk inkomen flink werd gekort. Zo vertelt hij:

Wij dachten het allemaal wel goed voor elkaar te hebben financieel gezien, maar toen kwam op een gegeven de Belastingdienst en scheelde ons dat bijna 1100 euro netto toen we getrouwd waren. [...] Zij heeft alleenstaande ouderkorting en maximale huurtoeslag, en nog één of andere toeslag, dat was bij elkaar 1100 euro, dat is wel een boel geld. Toen hebben we er een financieel besluit over genomen: dit kan niet. [...] Door de corona werkt ze niet meer, het enige wat zij nog heeft is een webwinkel, dat loopt nog een beetje, maar voor de rest zijn er geen inkomsten. [...] Zij zat al met een inkomen wat vrij laag was, dus hebben we besloten uit elkaar te gaan.

Aangezien Geert gek op zijn vriendin is geeft hij aan er alles aan te willen doen om haar het huis te laten behouden, ook al betekende dat voor hem dat hij het samenwonen moest verbreken. Hij vertelt: *Ook nu met die corona, het allerbelangrijkste voor mij is dat zij dat huis behoudt. Ze is al een keer op straat komen te staan, een jaar of negen geleden. Het is een vrouw, zij moet hoe dan ook dat huis behouden, dat is het allerbelangrijkste.*

Hoewel ze momenteel hun relatie ongehuwd doorzetten, verblijft Geert sinds een aantal maanden weer in de maatschappelijke opvang. Hij geeft aan al jaren te kampen met depressieve klachten en een verslaving en om die reden ook sneller radicale keuzes te maken. Zo vertelt hij: *Ja, het is ook wel een stukje vluchten, maar ik merk dat door al het drugsgebruik - ik gebruik al meer dan 30 jaar - mijn hersenen zijn aangetast. Ik kan niet veel tegelijk doen, ik kan niet te veel negatieve dingen in één keer hebben, want dan krijg ik een bepaalde soort kortsluiting waardoor ik bevries, niks meer kan of wil doen.*

De casus van Geert laat zien dat tijdige informatie over de financiële consequenties van trouwen en samenwonen cruciaal kunnen zijn voor een stabiele woonsituatie. Voor veel participanten is kennis hierover niet vanzelfsprekend. Opvallend is ook dat hij vrij abrupt de keuze heeft gemaakt om weer terug te gaan naar de maatschappelijke opvang en hierbij niet uit zichzelf in gesprek is gegaan met het buurtteam of de gemeente. Hoewel de kostendelersnorm vaak standaard wordt toegepast, kan in gesprek met de gemeente worden gekeken naar de mogelijkheden om maatwerk te leveren of een uitzondering te maken.

Ook bij andere participanten die schulden of financiële tegenslagen hebben en zelfstandig hun financiën beheren zien we de tendens om niet of vrij laat hulp in te schakelen van het buurtteam of andere hulpverlenende instanties. Hoewel deze instanties vaak wel bekend zijn bij de participanten, proberen veel mensen in eerste instantie zelf betalingsachterstanden weg te werken. Een enkeling heeft de ervaring dat het buurtteam te weinig kennis heeft van financiën en besluit het op deze grond zelf te doen.

Continuïteit van financiële ondersteuning

Zoals blijkt uit het opbouwen van nieuwe schulden na uitstroom, blijft de financiële situatie van uitgestroomde participanten uit MO en BW vaak kwetsbaar. Een groot deel van de participanten die gedurende hun traject onder bewindvoering of budgetbeheer stonden, houden vrijwillig een vorm van financiële ondersteuning/bewind aan op het moment dat zij schuldenvrij zijn of het verplichte karakter van het traject eindigt. Dit laatste geldt met name voor de groep participanten die gedurende hun verblijf in MO of BW-ondersteuning krijgt van een budgetbeheerder. Het verplichte karakter van dit traject stopt wanneer zij zelfstandig gaan wonen. Wel wordt hun de mogelijkheid geboden ondersteuning vrijwillig voor langere tijd door te zetten. Na verloop van tijd kan ook naar de mogelijkheid gekeken worden om ondersteuning te beëindigen of ander passend alternatief te vinden voor de lange termijn. Dit verklaart de daling van 36% naar 16% in het aantal participanten in budgetbeheer in Tabel 3. Verschillende participanten geven aan door negatieve ervaringen in het verleden een vergrote ongerustheid hebben om weer financiële problemen te krijgen en onvoldoende te vertrouwen in hun eigen financiële zelfredzaamheid. Al dan niet op advies van de budgetbeheerder/hulpverlener stapt na dit traject daarom een groot deel van de participanten over op vrijwillig bewind. Zo vertelt een van hen:

In 2019 was ik schuldenvrij en had ik geen Stadsgeldbeheer meer. Toen heb ik wel vrijwillig bewind aangenomen. Dat is voor mij een zekerheid, zodat ik in ieder geval - zeg nooit, nooit - nooit meer op straat kom te leven door huurschuld of andere schulden. Dat is goed afgedicht.

Terughoudendheid bij het weer beheren van eigen financiën heeft bij een aantal participanten ook te maken met moeite met lezen en schrijven en geringe digitale vaardigheden: vaardigheden die in toenemende mate belangrijk zijn voor het regelen van financiën en aanvragen van toeslagen of uitkeringen. Daarnaast heeft een groot deel van de participanten moeite met het overzien van de financiële verantwoordelijkheden, al dan niet door psychische problematiek, verslaving of een LVB. Veel van hen geven aan het fijn te vinden dat de grootste financiële verantwoordelijkheden uit handen worden genomen. Zij geven aan de extra kosten graag te betalen om zorgen over financiën los te kunnen laten. Zo vertelt een van hen:

Voorlopig blijf ik gewoon lekker bij mijn bewindvoerder. Ik heb daar heel goed contact mee [...] En alles wordt nu voor me geregeld en betaald. En ik heb nog zoveel andere dingen aan mijn hoofd. Heb ik gewoon mijn concentratie, mijn gedachten en mijn energie voor nodig. Die kosten: mijn bewindvoerder kost €150 per maand, maar ik krijg €100 van de gemeente terug. Dus €50 moet ik zelf bijleggen. Maar ik heb het ervoor over.

Meer dan de helft van de participanten geeft daarom aan voorlopig niet de wens te hebben financiën weer zelf te beheren.

Zelfstandig beheren van financiën

26% van de participanten beheert momenteel zelf zijn/haar financiën. Een aantal van hen had bij start van zijn/haar traject geen schulden, maar ontving tijdens de verblijfsperiode in MO/BW verplicht begeleiding van een budgetbeheerder voor het overmaken van de huur en eventuele andere kosten. Zij zijn blij momenteel hun financiën weer zelf te beheren.

Een andere groep die wel eerder schulden had en gebruik maakte van budgetbeheer of bewindvoering noemt vaak de mogelijkheid dit langzaam af te bouwen wanneer ondersteuning stopt. Zo wordt aangegeven dat men de mogelijkheid heeft om van week- naar maandgeld te gaan, geleidelijk aan meer kosten zelfstandig te betalen en te leren werken met automatische incasso's. Ook wordt de mogelijkheid geboden om nog vragen te stellen of met een budgetcoach of vrijwilliger een tijd lang de begeleiding door te zetten. Lang niet alle participanten maken hier gebruik van; de motivatie om dit zelfstandig op te pakken is bij hen groot.

Bij het zelfstandig beheren van de financiën geeft het grootste deel aan gebruik te maken van automatische incasso's om zo maandelijkse betalingen niet te vergeten. Wel wordt er aangegeven dat het fijn is als organisaties flexibel zijn in het afspreken van een passende datum waarop kosten worden afgeschreven. Zo vertelt Henk, die het afgelopen jaar uit stroomde vanuit de MO naar een zelfstandige woning in een van de regiogemeenten:

Ik heb gevraagd aan de wooncorporatie om mijn huur te innen op de 25e, één dag nadat mijn uitkering binnen is. Ik kreeg echter nee te horen: ze innen elke huur gewoon op de eerste van de volgende maand. Niet dat dat zo'n ramp is, maar voor mijn gevoel wil ik dat geld gewoon direct van mijn rekening af hebben, dan kan dat niet fout gaan. Het schept meer overzicht voor mijn gevoel [...] nu heb ik het van

de 24e tot de 1e staan en kan er van alles mee gebeuren. [...] ik kan het wel storten op de 24e maar anderzijds kunnen ze het zien als dwarsliggen, en ik wil die 2 jaar [duur van voorwaardelijk contract] niet in gevaar brengen.

In dit citaat valt daarnaast op dat in de laatste regels wordt aangegeven dat deze participant huiverig is om als lastig te worden gezien door zijn verhuurder gedurende de twee jaar voorafgaand aan het omzetten van het huurcontract.

Bejegening van bewindvoerder/budgetbeheerder

Evenals bij de eerste meting zijn ook dit jaar de meeste participanten tevreden over het contact met hun bewindvoerder of budgetbeheerder. Belangrijke factoren voor tevredenheid zijn transparantie over spaargeld en te besteden budget, informele vormen van contact (bellen of via Whatsapp) en open houding bij overleg over extra geld.

Negatieve ervaringen van participanten gaan met name over een gebrek aan eigen regie. Zo geeft een participant aan moeite te hebben met bewindvoering wegens een gebrek aan (volledige) transparantie over de inkomsten en uitgaven die zijn bewindvoerder beheert. Hij denkt er daarom over om te wisselen van bewindvoerder. Ook geven sommigen aan het lastig te vinden om hun bewindvoerder om extra geld te vragen of hierbij zelf te bepalen waaraan dit wordt uitgegeven. Één participant geeft specifiek aan dat dit soms tot conflict leidt. Hij ervaart het als erg frustrerend dat zijn bewindvoerder niet altijd zijn verzoek om extra geld, wat hij naar zijn familie in het buitenland wil sturen, honoreert. Gelijkwaardigheid in de bejegening van bewindvoerder richting cliënt wordt hierbij door participanten benoemd als cruciaal om het traject samen door te zetten.

2.3 Rondkomen met een beperkt budget

Zoals te zien in Tabel 4 in Bijlage 1, komt de helft van de participanten rond van een uitkering. Daarnaast zitten zes participanten momenteel in een schuldsaneringstraject en ontvangt ongeveer de helft van de participanten via bewind of budgetbeheer week- of maandgeld. Over het algemeen ontvangen participanten onder bewind, afhankelijk van hun inkomen en eventuele schulden, tussen de 50 en 90 euro per week. Veel van de participanten die zijn uitgestroomd naar een zelfstandige woning geven dan ook aan relatief weinig te besteden te hebben, in vergelijking met de situatie voordat zij uitstroonden. Zowel vorig jaar als dit jaar geven deze participanten aan te moeten wennen aan hun veranderde financiële situatie. Soms door hogere maandlasten, maar ook door meer verantwoordelijkheden zoals het doen van boodschappen en het kopen van huishoudelijke artikelen. Veel uitgestroomde participanten geven daarom aan dat zij zuiniger zijn gaan leven. Over de metingen heen zien we dat het merendeel na een tijd van gewenning rond weet te komen van een klein budget. Wel geven participanten in een schuldsaneringstraject aan dat dit zeer lastig kan zijn. Participanten tonen echter veel veerkracht en zijn creatief in het vinden van goedkope oplossingen rondom boodschappen en het vinden van spullen via hun netwerk, Marktplaats of andere platformen en eventuele hulp van voedsel- of kledingbank. Ook blijkt dat vrijwilligersvergoedingen voor dagbesteding/vrijwilligerswerk, hoewel gering, een belangrijk verschil kunnen maken bij het rondkomen of bij kleine extra uitgaven.

Daarnaast blijkt dat een aantal randvoorwaarden belangrijk kan zijn bij het rondkomen na overgang naar een eigen woning:

- Tijdig uitzoeken en aanvragen van huurtoeslag en mogelijkheid om bijzondere bijstand aan te vragen voor de noodzakelijke kosten van de verhuizing.
- Het tijdig opbouwen van een financiële buffer voor het betalen van eerste maand huur, borg en eventuele onvoorziene kosten alvorens men de woning betreft.
- Informatie/of hulp bij het aanvragen van kwijtschelding van gemeentelijke belastingen (ook nu nog bij veel uitstromers onbekend), recht op toeslagen en toegang tot voedsel- of kledingbank. Ook door bewindvoerders en hulpverleners wordt hier nog niet altijd op gewezen.
- Onderlinge afspraken met bewindvoerder/budgetbeheerder over voor de participant belangrijke extra uitgaven (budget voor gezondheidsgerelateerde kosten (bv. gezond eten i.v.m. suikerziekte of kosten voor vervoer i.v.m. COPD), uitgaven voor kinderen, mobiliteit of middelengebruik).
- Tevens de mogelijkheid om met een duidelijke reden in overleg eenmalig extra budget te krijgen als rondkomen niet lukt.

Uit de verhalen van participanten blijkt dat deze zaken (nog) niet altijd zijn geregeld bij overgang naar een zelfstandige woning. Zo vertelt Steven die afgelopen voorjaar een woning kreeg na twee jaar op verschillende opvangplekken te hebben verbleven:

Ik kreeg mijn woning al na drie weken na aanmelding bij de gemeente aangeboden en toen moest ik halsoverkop huurtoeslag aanvragen en dat duurt twee maanden [...] Nu is dat niet zozeer een ramp omdat je het met terugwerkende kracht krijgt maar ik heb dus mijn eerste en tweede maand huur te laat betaald. Wat ik als tip wil meegeven is dat ze dit aan betrokkenen vertellen: zorg dat je spaart voor je uitzet zodat je in ieder geval die eerste twee maanden je huur kan neertellen.

Evenals vorig jaar blijken ervaringen met een goed voorbereide overgang nog zeer wisselend en afhankelijk van de inzet en getroffen voorbereidingen door participant, begeleiders of gemeente. Uit de casus van Stan blijkt dat extra aandacht van gemeenten voor het aanvragen van regelingen en budgetten bij overgang erg positief wordt gewaardeerd en kan zorgen voor een goede start in de eigen woning.

Best practice: ondersteuning financiële regelzaken bij overgang van Utrecht naar Nieuwegein

Stan stroomde afgelopen jaar uit van de maatschappelijke opvang naar de gemeente Nieuwegein. Bij het overgaan van de ene naar de andere gemeente werd hij ondersteund door een contactpersoon van de gemeente Nieuwegein. Op basis van een lokale pilot ondersteunde deze hem bij het aanvragen van een inrichtingsbudget, het omzetten van de bijstandsuitkering en het ingang zetten van het schuldsaneringstraject aldaar. Hij is zeer te spreken over de ondersteuning, zo vertelt hij:

Ik heb maar te maken met één contactpersoon en die heeft me overal doorheen geloodst [...] Het

ging vlekkeloos, geen dag extra gewacht. Sterker nog, ik had ook een bijstandsuitkering in Utrecht en nog voordat ik hem dan in Nieuwegein kreeg had ik al mijn inrichtingsbudget en hadden ze de eerste maand huur al betaald [...] Van mijn inrichtingskosten hebben ze een lening gemaakt gezien mijn schulden. Ik heb ook kosten van de tandarts om m'n gebit te laten maken, maar zelfs daarvoor zijn ze nu aan het kijken of ik daarvoor een vergoeding kan krijgen van de gemeente [...] Ze had toen ook een formulier. Over organisaties en bedrijven die dan donaties wilden doen. Ze vroeg of ze dat ook bij mij mochten doen. Toen kreeg ik ineens cadeaubonnen van de Albert Heijn van 100 euro, zonder afzender. Ik schrik me helemaal de pleuris, ik ben dat niet gewend.

Rondkomen met een verslaving na uitstroom

Rondkomen blijkt het lastigst voor de groep van zes participanten die zijn uitgestroomd met een actieve verslaving. Drugs, alcohol en sigaretten zijn prijzig en gaan vaak voor op andere uitgaven aan basisbehoeften. Uit verhalen van participanten over zichzelf en de mensen die zij kennen uit de MO- of BW-voorzieningen, blijkt dat het met een verslaving lastig kan zijn om de juiste financiële prioriteiten te stellen. Veel van hen zien om deze reden voornamelijk mensen met een actieve verslaving na uitstroom terugkeren naar de nachtopvang en 24-uursopvang. Participanten onder bewind die actief verslavende middelen blijven gebruiken hebben vaak geen aparte afspraken voor verslavende middelen ingeraamd in hun week- of maandgeld. In de meeste gevallen wordt er door bewindvoerder en cliënt niet direct gesproken over de verslaving.

Drie van de uitgestroomde participanten met een verslaving geven aan door de tijd heen te zijn gestopt met het gebruik van drugs omdat het te prijzig was, ze zagen dit als een goede motivator om te stoppen. Zo vertelt Erik die twee jaar geleden na maatschappelijke opvang in de regio uitstroomde naar zijn eigen woning:

Ik ben gestopt met drinken en met wiet dus er kwam een tientje per week extra vrij. Toen kreeg ik er later nog een tientje bij en had ik zestig euro schoon om boodschappen van te doen. Daar kan ik zelfs zo nu en dan een pakje shag van kopen en goed van eten.

Wel geven veel van hen aan bij hogere inkomsten mogelijk toch weer te gebruiken. Zo vertelt Mees, die de afgelopen twee jaar woonde in een zelfstandige woning via Housing First:

Ik heb 60 euro per week. Het kan verhoogd worden als ik dat wil. Van het Stadsgeldbeheer hebben ze gezegd: "Je kunt wat meer krijgen als je wilt," dat heb ik geweigerd. Want hoe meer geld ik heb, hoe meer ik ga Of ik ga alcohol halen, en dat hoeft niet van mij. Dus ik blijf gewoon bij die 60 euro.

Hieruit blijkt dat financiën, in goed onderling overleg, ook een motiverende rol kunnen spelen met het matigen of stoppen bij het gebruik van verslavende middelen. Op de volgende pagina sommen we de belangrijkste factoren gerelateerd aan herhaalde dakloosheid uit dit hoofdstuk op.

Risico- en beschermende factoren ten aanzien van financiële zelfredzaamheid

Risicofactoren

Financiële zelfredzaamheid blijft kwetsbaar, ook na financieel ondersteuningstraject, mede door:

- **Minimaal inkomen**, geen of kleine financiële buffer.
- **Onvoldoende begrip van toeslagen- en belastingsysteem** (wegens bijv. andere culturele achtergrond en complexiteit systeem).
- **Gebrek aan digitale vaardigheden**, onvoldoende kunnen lezen of schrijven.
- **Moeite met overzien financiën** wegens stress, psychische problemen, verslaving of een licht verstandelijke beperking.
- **Gebruik van verslavende middelen** in combinatie met beperkt budget kan het moeilijk maken weloverwogen financiële prioriteiten te stellen.
- **Risico om bij opnieuw opgebouwde schulden niet (tijdig) te vragen om hulp**, om hulp vragen blijft een drempel.
- **Langduriger instroomtraject voor schuldsanering** waardoor het stabiliseren van schulden vertraging op kan lopen.

Beschermende factoren

Continuïteit van financiële ondersteuning:

- **Continueren van bewind/budgetbeheer na uitstroom** of nadrukkelijk aanbieden van vrijwillige financiële ondersteuning/coaching elders.
- **Voldoende aandacht voor financiële zelfredzaamheid** bij overgang van inkomensbeheer naar zelfstandig beheer financiën.
- **Laagdrempeligheid** bij opnieuw stellen van vragen.

Ondersteuning financiële regelzaken bij uitstroom:

- **Goede informatie en proactieve ondersteuning bij overgang naar zelfstandig wonen**: tijdig aanvragen uitkering, huurtoeslag, inrichtingsbudget etc. (één aanspreekpunt zorgt voor overzichtelijkheid).
- **Bieden van informatie** over en maatwerk bij de kostendelersnorm.

Aandacht voor rondkomen met klein budget:

- **Proactief meekijken** bij recht op minimaregelingen.
- **Aandacht voor opbouwen van een financiële buffer** voor uitstroom en onverwachte kosten.
- **Flexibiliteit en meedenkendheid van organisaties** bij instellen van data voor automatische incasso's.
- **Inkomsten uit vrijwilligers- dagbestedingsactiviteiten** zijn kleine maar belangrijke extra's.
- **Inkomensbeheer dat goed aansluit op kosten/waarden** die belangrijk zijn voor de cliënt.

3. Participatie en activatie in de wijk

Tweederde van onze participanten stroomde de afgelopen drie jaar uit naar een zelfstandige woonruimte, waarvan het overgrote deel naar een wijk binnen de regio Utrecht. In dit hoofdstuk bespreken wij de ervaringen van uitstromers met participatie en activatie in de wijk, in relatie tot sociale contacten, lokaal aanbod en daginvulling. De COVID-19 crisis en -maatregelen hebben een grote invloed op zowel het aanbod in de wijk als het sociale verkeer in het algemeen, dit is dan ook terug te lezen in dit hoofdstuk.

Belangrijke bevindingen participatie en activatie in wijk uit eerste twee metingen (T0 en T1)

- **Aandacht voor sociaal netwerk bij uitstroom:** bij voorbereiding op uitstroom naar een zelfstandige woning is er vaak nog weinig aandacht voor het sociale netwerk van cliënten. Hoewel het aangaan van dit gesprek vaak complex is en ook door de cliënt regelmatig uit de weg wordt gegaan, spelen factoren in het sociale netwerk een belangrijke rol bij herhaalde dakloosheid en voorkomen hiervan. Tevens blijkt een gebrek aan ondersteunend sociaal netwerk uitstromers soms kwetsbaarder te maken voor risicovolle, criminele- of verslavingscontacten.
- **Eenzaamheid en de beschermende werking van zinvolle daginvulling:** verschillende participanten kampen met eenzaamheid na uitstroom naar een eigen woning. Veel participanten ervaren drempels om mensen te ontmoeten, hebben last van (zelf-)stigma en gaan contact soms bewust of onbewust uit de weg. De meeste participanten geven aan het gevoel te hebben dat zij dit zelf kunnen of moeten doen. Een derde van de participanten geeft (voorzichtig) aan het leuk te vinden één of meerdere nieuwe contacten op te bouwen. Aanbod voor hobby's, zinvolle daginvulling of werk (ook buiten het MO/BW-circuit) kunnen hierbij een belangrijke bron zijn voor structuur en sociale contacten. Het is daarom bij verhuizing van een voorziening naar een zelfstandige woning belangrijk goede afspraken te maken over het continueren van zinvolle daginvulling of werk.
- **Nog meer aandacht voor zinvolle daginvulling:** Hoewel het aantal participanten met een passend aanbod voor zinvolle daginvulling/(vrijwilligers)werk groeit, worden er nog veel barrières ervaren en nemen nog veel participanten niet deel. Het blijft van belang voor begeleiding om te werken aan zelfvertrouwen, mentale barrières weg te nemen en flexibel om te springen als een gevonden plek niet passend lijkt te zijn, te kijken hoe het passend valt te maken en anders met de opgedane ervaring door te zoeken naar een andere plek. Tevens worden rust en privacy als grote basisvoorwaarden aangegeven om te starten met werk of om werk aan te houden tijdens verblijf in de opvang. Veel participanten in de nacht- en laagdrempelige opvang geven daarom de voorkeur om te wachten met (betaald) werk tot ze hun eigen plek hebben gevonden.
- **Aandacht voor voorkeur gewenste woonomgeving:** Het overgrote deel van de participanten dat is uitgestroomd geeft aan positief te zijn over hun nieuwe woonomgeving. Voor elk van hen geldt dat woonvoorkeuren voor bepaalde wijken of gemeenten zijn ingewilligd: in de buurt van familie, kinderen of andere contacten, of juist uit de buurt van risicovolle contacten in een nieuwe omgeving.

3.1 Context: Impact van COVID-19 op activatie, participatie en sociale contacten in de wijk

Een groot deel van de interviews is afgenomen tijdens de lockdown wegens COVID-19 in het voorjaar van 2021. Om deze reden was het merendeel van onze participanten, waarvan een deel in de risicogroep viel, net als heel Nederland meer dan normaal aan huis gebonden en waren veel werk-, activatie- en buurtinitiatieven tijdelijk niet of minder actief. Tevens geeft een aantal participanten aan angst te hebben voor het virus en daarom extra terughoudend te zijn met activiteiten en sociale contacten buiten de deur.

Participanten spreken weinig over de impact van corona(-maatregelen) op hun betaalde werk; de maatregelen lijken meer invloed te hebben op dagbesteding en vrijwilligerswerk. Zo is van één van de participanten bijvoorbeeld haar dagbesteding stil komen te liggen en is een herstelgerichte WRAP-cursus die zij zou volgen uitgesteld. Zij noemt als voornaamste dagbesteding op dit moment wandelingen met haar hond. Met name wanneer participanten recent gestart zijn met een nieuwe activiteit of hiermee zouden starten is de eventuele doorgang na versoepeling van maatregelen onzekerder. Slechts twee participanten spreken over doorgang van activiteiten door middel van online vergaderingen. Eén van hen behoort tot een risicogroep en gaat daarom weinig naar buiten. De digitale voortgang van zijn activiteiten heeft hierdoor extra meerwaarde.

Op het gebied van sociale contacten is corona uiteraard ook een thema, hoewel de invloed op het sociale leven niet voor alle participanten ingrijpend is. Voor veel participanten liepen sociale contacten met bijvoorbeeld familie, vrienden en burens door, hoewel soms meer dan voorheen telefonisch of via WhatsApp. Op groepsactiviteiten, bijvoorbeeld georganiseerd in het appartementencomplex of gemengde woonvoorziening, had COVID-19 wel een grote invloed. Ook dan geven participanten echter aan dat het contact met medebewoners één-op-één wel doorgang vindt. In interviews die zijn afgenomen ten tijde van de strenge lockdown en avondklok hebben de coronamaatregelen logischerwijs een grotere invloed op het leven en de mentale gezondheid van de participanten. Hier is soms frustratie, angst of verveling terug te horen.

3.2 Uitstroom binnen de regio Utrecht

In onderstaande tabel wordt weergegeven waar in de regio participanten uit het cohort gedurende de afgelopen metingen zijn uitgestroomd (zie volgende pagina).

Tabel 5. Verdeling participanten over (regio)gemeenten bij uitstroom naar een zelfstandige woonruimte

Stadsdeel / gemeente	Aantal participanten met zelfstandige woonruimte ⁸	Waarvan voorafgaand MO/BW verblijf in dezelfde gemeente
Totaal	43 (100%)	32 (74% van totaal)
Utrecht Stad	23 (53%)	23 (100%)
West (Lombok/Nieuw Engeland)	5	
Noordwest (Zuilen)	4	
Overvecht	6	
Zuid (Lunetten)	2	
Zuidwest (Kanaleneiland)	2	
Leidsche rij	7	
Vleuten-de Meern	2	
Utrecht West	6 (14%)	5 (83%)
Ronde venen	0	-
Stichtse vecht	0	-
Woerden	6	5
Oudewater	0	-
Montfoort	0	-
Lekstroom	4 (9%)	3 (75%)
Lopik	0	-
IJsselstein	1	-
Nieuwegein	2	2
Vianen	0	-
Houten	0	-
Vijfheerenlanden	1	1
Utrecht Zuidoost	4 (9%)	1 (25%)
De Bilt	1	-
Zeist	1	1
Bunnik	1	-
Wijk bij Duurstede	0	-
Utrechtse Heuvelrug (Doorn)	1	-
Andere regio binnen Nederland	4 (9%)	-
Buitenland	1 (2%)	-

De afgelopen drie jaar stroomden veertig (58%) van onze participanten uit naar een zelfstandige woonruimte in de regio Utrecht, waarvan drieëntwintig participanten (53%) binnen de gemeente Utrecht. Veertien van de uitstromende participanten (35%) stroomden uit naar een van de regiogemeenten van de

⁸ Al dan niet met omklapconstructie of driepartijenovereenkomst.

U16. Tien van hen verbleven daarvoor ook lokaal bij een kleinschalige opvang in de wijk⁹ (3) of voorziening voor beschermd wonen (7) in dezelfde regiogemeente.

Voor de meeste van deze participanten bood dit aanbod om lokaal in een MO/BW-voorziening te blijven de mogelijkheid om in een bekende omgeving te blijven in de buurt van hun netwerk en/of werkzaamheden. Voor veel van de participanten die lokaal in een kleinschalige opvang of beschermd wonen voorziening verbleven, stonden sociale contacten desondanks vaak op een lager pitje, veelal wegens stress en schaamte. Wel lijken regionaal opgevangen MO-participanten (indien ze (betaald) werk hebben) makkelijker te kunnen blijven doorwerken, dan participanten die in eerdere metingen verbleven in de nachtopvang, omdat ze hun eigen kamer en privacy hadden en dicht bij hun werk konden worden opgevangen. Voor de BW-participanten geldt dat minder, in verband met meer fysieke en mentale problematiek bij aanvang, waardoor werkzaamheden tijdelijk stil kwamen te liggen.

3.3 Thuis in de wijk

Nabijheid van sociale contacten

Uitstroom binnen of naar een regiogemeente is vaak gebaseerd is op directe nabijheid van sociale contacten of bekendheid met de sociale omgeving. Uitstromers hebben vaak binding met de regiogemeente omdat zij hier eerder hebben gewoond of in een BW-voorziening verbleven. Gezien de relatief kleine afstanden tussen wijken in Utrecht wordt er bij het merendeel van de participanten die uitstromen in de gemeente Utrecht minder nadruk gelegd op het belang van in dezelfde wijk wonen als hun sociale contacten. Wanneer participanten verantwoordelijkheid hebben voor jonge kinderen wordt nabijheid van wijk wel gewaardeerd en vaak ook ingewilligd door de urgentiecommissie. Tevens hebben verschillende participanten familieleden en vrienden op plekken elders in Nederland of in het buitenland.

Bij de tweede meting bleek dat voor verschillende participanten sociale contacten na uitstroom weer mondjesmaat worden opgepakt en dat (verbroken) sociale contacten met familie, vrienden en ook kinderen weer kunnen intensiveren en normaliseren. Ook dit jaar zien we ondanks de impact van COVID-19 dezelfde tendens. Desalniettemin hebben de meeste participanten geen groot sociaal netwerk. Voor een heel aantal participanten zijn daarom ook huisdieren - met name honden of katten - een belangrijke vorm van gezelschap en een goede motivatie om hun woning regelmatig te verlaten.

Enkele participanten zoeken actief de verbinding op met de buurt door informele initiatieven. Zo heeft Lonneke verschillende contacten vanuit haar kerkgemeenschap, waarmee zij bijvoorbeeld regelmatig gaat wandelen of een kaartje in de bus doet. Zij noemt echter niet expliciet dat haar kerk in de buurt zit; het is meer het gedeelde geloof dat de verbinding faciliteert dan de nabijheid in de wijk. Zulke informele verbindingen in de buurt lijken sterk afhankelijk van de behoefte aan contact van de individuele participanten, maar kunnen wel een belangrijke rol in het sociale leven van de participanten vervullen.

⁹ In het cohort is gesproken met drie participanten die bij de nulmeting verbleven in een lokale [Pitstop-voorziening](#) van het Leger des Heils in twee verschillende Utrechtse regiogemeenten.

Contact met de buren

Ook de mate waarin participanten contact hebben met buren is sterk afhankelijk van de eigen behoefte. Evenals vorig jaar blijkt dat opvallend veel participanten het contact met hun buren als prettig ervaren. Waar het contact voor een deel van de participanten blijft bestaan uit een korte begroeting of praatje op de gang, is het contact van anderen een vorm voor vriendschap en sociale controle geworden.

Met name bij gemengde woonvormen, waarbij er in de basis meer aandacht is voor de sociale component van het wonen, klinkt veel enthousiasme. Zo ook van John, die voorheen tweemaal dakloos is geweest, waarvan één keer wegens eenzaamheid in een woning ver uit de richting van zijn netwerk. Momenteel woont hij in een nieuw gemengd wonen project in Utrecht, waar hij wegens zijn enthousiasme en vlotte babbel een vrijwillige functie als beheerder heeft gekregen. Hij vertelt over het complex:

Het is heel gezellig. Er wordt ook heel veel georganiseerd. Helaas is dat door de corona een beetje lastig, maar ondanks dat is dat gewoon heel leuk, hier in het flatgebouw waar ik ook woon. We wonen hier met zijn dertigen en ik ken de andere 29 allemaal. En als ik bijvoorbeeld boodschappen moet doen en ik kan niet, hoef ik het maar te vragen, en wordt het voor me gedaan.

Dit jaar blijkt uit een aantal interviews dat participanten het lastig vinden wanneer zij zich niet herkennen in hun buurtgenoten, bijvoorbeeld door een andere levensfase. Met name wanneer men soms last heeft van elkaar lijkt de tolerantie minder te zijn en lijkt het moeilijker om hierover in gesprek te gaan. Drie participanten geven aan moeite te hebben met hun buren en zich hierdoor minder thuis te voelen, omdat verschil in leefsituatie leidt tot onbegrip, irritatie en soms ook stigma.

Drie casussen wrijving met buren

Rachid (eind twintig) kreeg een jaar geleden via loting een woning in een flat waar veel jonge gezinnen wonen. Hij heeft last van de huilende kinderen en ondanks welwillende pogingen om dit aan te kaarten bij buren en de woningcorporatie, blijkt er weinig aan te veranderen. Hij denkt er momenteel aan om te verhuizen naar een omgeving buiten de stad waar het minder gehorig is.

Steven (midden veertig) betrok het afgelopen jaar een woning in een seniorenflat. In de flat zijn het afgelopen jaar, tot grote onvrede van de senioren bewoners, verschillende eenheden vrijgemaakt voor jongere bewoners. Hij geeft aan zich niet welkom te voelen in de woning, niet te worden gegroet en direct commentaar te krijgen op kluswerkzaamheden in zijn nieuwe woning, ondanks duidelijke afstemming met zijn buren.

Thea (begin zestig), die een jaar geleden uitstroomde uit BW, keek uit naar contact met nieuwe buren. Via een briefje had ze haar buurvrouw uitgenodigd voor koffie. Ze kreeg het briefje terug in de brievenbus met het antwoord dat ze niets met haar te maken wilde hebben. Thea vertelt: *Ik denk dat ze het autootje van [begeleidende opvangorganisatie] wel eens heeft gezien, hier voor de deur. Zij heeft natuurlijk meteen gedacht: die komt van [begeleidende opvangorganisatie] af.*

Thuisgevoel

Bij navraag naar het thuisgevoel van uitgestroomde participanten in de wijk wordt overwegend positief gereageerd. Van belang voor het thuisgevoel zijn vooral het hebben van een eigen plek, het op orde hebben van de inrichting en het ervaren van ruimte en rust. Ook contact met directe burens, groen, parken en faciliteiten (winkels/ uitvalswegen naar de snelweg) in de omgeving worden hierbij gewaardeerd. Zo vertelt Steven:

Of ik me thuis voel hier? Ja en nee: ik kom niet echt buiten als het niet hoeft, maar ik ben er wel achter dat ik in een bijzonder mooie, groene omgeving woon. Er zijn overal speelweides, hondenuitlaatplekken, skate plaatsen voor jongeren, voetbalveldjes. Ik heb nog nooit zo'n mooie gemeente gezien in Nederland.

Het thuisgevoel lijkt voor de participanten minder afhankelijk van participatie of binding met de bredere wijkbewoners of activiteiten in de omgeving, ook niet wanneer participanten al meerdere jaren zijn uitgestroomd.

3.4 Participatie in en betrokkenheid bij de wijk

Onderstaand bespreken wij eerst het gebruik van voorzieningen in de wijk, gevolgd door verschillende vormen van bewonersparticipatie in de wijk. We zien dat de mate van participatie erg varieert onder participanten en dat dit vaak is geïnitieerd door een vraag om deel te nemen.

Gebruik van voorzieningen in de wijk: vaak nog minimaal

Hoewel hier specifiek naar wordt gevraagd, komt het gebruik van buurthuizen en andere (laagdrempelige) voorzieningen in de wijk relatief weinig naar voren in de interviews van de afgelopen drie metingen. Naast het feit dat dergelijke voorzieningen in verband met COVID-19 minder actief of gesloten zijn, lijken ze ook weinig op de radar te staan bij participanten. Bij navraag naar bezoek aan voorzieningen in de wijk, noemen drie participanten wel eens in het buurthuis te komen voor een kop koffie of een spelletje. Daarnaast komt met name de daginloop van Herstart naar voren. Vier participanten uit de herhaaldelijk dakloze onderzoeksgroep geven aan dat zij nog regelmatig naar de inloop van Herstart gaan. Door de coronamaatregelen was deze inloop het afgelopen jaar slechts beperkt toegankelijk. Deze inloopvoorziening wordt door verschillende participanten mogelijk als laagdrempeliger ervaren dan een voorziening in de wijk die gericht is op de hele buurt.

Arno, één van de participanten die vertelde dat hij regelmatig in het buurthuis te vinden was, geeft aan dat hij initieel niet direct de neiging had om sociale contacten in de buurt zelf op te zoeken. Vanuit eigen ervaring benadrukt hij dat een expliciete uitnodiging de stap naar een activiteit aanzienlijk kan verlagen. Zo vertelt Arno bekend te zijn geworden met het buurthuis doordat de coördinatoren daarvan actief instaken op het bekendmaken van (activiteiten in) het buurthuis door bezoek aan de lokale MO-voorziening waar hij destijds verbleef. Hij vertelde in de vorige meting dat het bezoek van de coördinatoren aan de MO-voorziening leidde tot gezamenlijke maaltijden en uitgebreide gesprekken, onder meer met medebewoners. Ook nadat hij zelfstandig is gaan wonen in dezelfde gemeente werd hij

door het buurthuis regelmatig uitgenodigd om deel te nemen aan activiteiten. Dit jaar geeft hij echter aan er door drukte met betaald werk en kinderen niet aan toe te komen en de behoefte momenteel ook niet te voelen.

Bewonersparticipatie in de wijk

Vier van de uitgestroomde participanten geven aan op actieve wijze betrokken te zijn in de wijk waarin zij wonen. Zo zijn twee van hen betrokken bij de bewonerscommissie van de corporaties waar ze van huren, is één van hen betrokken bij het opzetten van een lokale ontmoetingstuin, en is één van hen lid van een wijkcommissie die samen zaken initieert in de wijk. Elk van hen geeft aan het leuk te vinden op deze manier onderdeel te zijn van initiatieven in de wijk. Opvallend is dat de meesten van hen actief zijn uitgenodigd om deze rol te vervullen.

Zichtbaarheid en laagdrempeligheid van aanbod in de wijk

Het beeld dat naar voren komt uit deze meting is dat voorzieningen en activiteiten in de wijk van betekenis kunnen zijn voor sociale contacten en participatie in de wijk, maar mogelijk nog niet voldoende zichtbaar en/of laagdrempelig zijn. Zij lijken uit te gaan van de bewoner die zelfstandig de stap naar de voorziening zet en een vraag stelt. Zowel uit het voorbeeld van Arno alsook uit de bovenstaande voorbeelden van bewonersparticipatie blijkt dat het opzoeken van bewoners en een herhaaldelijke uitnodiging de stap naar een voorziening en participatie in de wijk verlaagt.

Uit de eerdere metingen kwam naar voren dat veel participanten het gevoel hebben dat nieuwe sociale contacten vanzelf moeten komen. Ook in deze meting wordt deze zienswijze door verschillende participanten bevestigd. Zo zegt één van de participanten bijvoorbeeld over de behoefte aan nieuwe sociale contacten: *Nou momenteel heb ik zoiets van: het komt vanzelf wel. Je moet ze net tegenkomen - waarmee het klikt.* Deze ervaren ongemakkelijkheid rondom de behoefte aan ondersteuning bij het opbouwen van sociale contacten speelt wellicht ook een rol in de afweging een buurthuis te bezoeken. Daarnaast speelt het bij verschillende participanten mogelijk een rol dat zij een veronderstelling hebben over de aansluiting van het aanbod van het buurthuis op hun behoeften en kunnen zij een verwachting hebben over voor wie het buurthuis bedoeld is. Wanneer Henk wordt gevraagd naar dagbesteding zegt hij bijvoorbeeld: *Ik ga echt niet naar het buurthuis om daar te gaan koffiedrinken, rot op man.* Dat sociaal contact of participatie niet vanzelf gaat en een hulpvraag kan betekenen, kan als ongemakkelijk worden ervaren. In eerdere metingen kwam ook naar voren dat veel participanten aangeven graag iets te willen betekenen voor anderen, ook buiten de context van de MO/BW-doelgroep en aanbod. Door iets te doen of betekenen voor anderen ervaren zij wederkerigheid. Het kan hen in staat stellen om een andere sociale rol aan te nemen, welke ook kan bijdragen aan hun eigen herstel.

Het is niet altijd duidelijk in hoeverre het relatief lage gebruik van het aanbod in de wijk komt door een gebrek aan behoefte van de participanten of door onzichtbaarheid of drempels in het aanbod. John vertelt dat hij zelf een duidelijk overzicht heeft over het aanbod van vrijwilligerswerk. In zijn ogen hebben professionals hier echter soms nog onvoldoende zicht op en wordt dit niet genoeg onder de aandacht gebracht:

Het trieste is dat heel veel woonbegeleiders nog minder de weg weten dan dat ik dat weet. [...] Laatst kom ik hier een bovenbuurman voor mij tegen, die woont hier een half jaar, die zegt de muren komen op me af, ik word gek 24/7 in die woning. Hij heeft bij de woonbegeleiding gevraagd, kunnen jullie mij niet helpen met wat vrijwilligerswerk. Maar dat duurt nu al een half jaar. Ik zit midden in dat vrijwilligersgebeuren en zeg: "Man, we zitten te springen om vrijwilligers met al het werk wat er ligt. Wat wil je? Wat kan je?" De tranen sprongen bij die man in de ogen, hij zegt dat hij zo blij is.

Wegens zijn betrokkenheid bij het gebouw en haar bewoners is John door een wijkinitiatief gevraagd om mee te kijken hoe ze kwetsbare mensen in het gebouw beter kunnen bereiken. Ook hij geeft aan dat veel mensen hun vraag niet uit zichzelf stellen.

Ongeveer een derde van de uitgestroomde participanten heeft op enig moment contact met het buurtteam, met name over praktische zaken. Het valt op dat zij het met het buurtteam zelden over het aanbod voor participatie in de wijk hebben. Uit onze interviews blijkt dat ook wanneer de buurtteammedewerker direct vraagt naar behoeftes rondom daginvulling of participatie, een bewoner de drempel nog steeds als hoog kan ervaren. Zo vertelt Henk: *Toen ik hier net was komen wonen heb ik wel wat contact gehad met het buurtteam, dat was best oké, maar zij vragen ook alleen maar: "Waar heb je zin in?" Nergens in.* Hieruit blijkt dat het een uitdaging kan zijn om goed aan te sluiten op onduidelijke behoeften of ondersteuningsvragen rondom activatie. Om de stap naar voorzieningen in de wijk te verkleinen kan een rol weggelegd zijn voor opbouwwerkers/buurtwerkers.

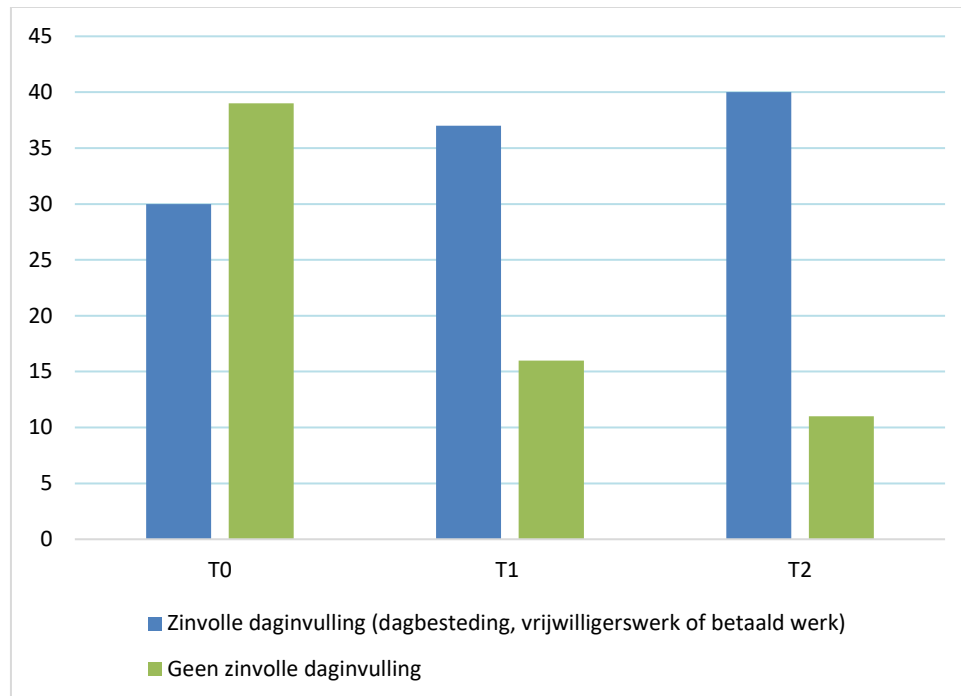
3.5 (Betaald) werk en zinvolle daginvulling en de relatie tot de wijk

Naast activiteiten in de wijk besteden we in dit hoofdstuk aandacht aan (betaald) werk en zinvolle daginvulling¹⁰ en de relatie tot de wijk. In eerdere metingen bleek dat hier voor een groot deel van de participanten nog stappen te zetten waren.

Aanbod voor (betaald) werk en zinvolle daginvulling

Figuur 2 (zie volgende pagina) beschrijft het aantal participanten dat de afgelopen drie jaar deelneemt aan zinvolle daginvulling.

¹⁰ In lijn met het jargon in het sociale beleid in Utrecht houdt dit rapport zinvolle daginvulling aan. 'Zinvolle daginvulling' betreft het op een gestructureerde manier verrichten van zinvolle activiteiten ter vervanging van school en/of werk door mensen die vanwege een aandoening of beperking problemen ervaren op het gebied school, werk en andere vormen van sociale participatie. Het idee is dat mensen deelnemen omdat dit hen een zinvolle besteding van de dag oplevert (zingeving), ontplooiingskansen biedt (ontwikkelingsgericht) en bijdraagt aan hun herstel (definitie gebaseerd op [definitie Ieder\(in\) Utrecht](#)).

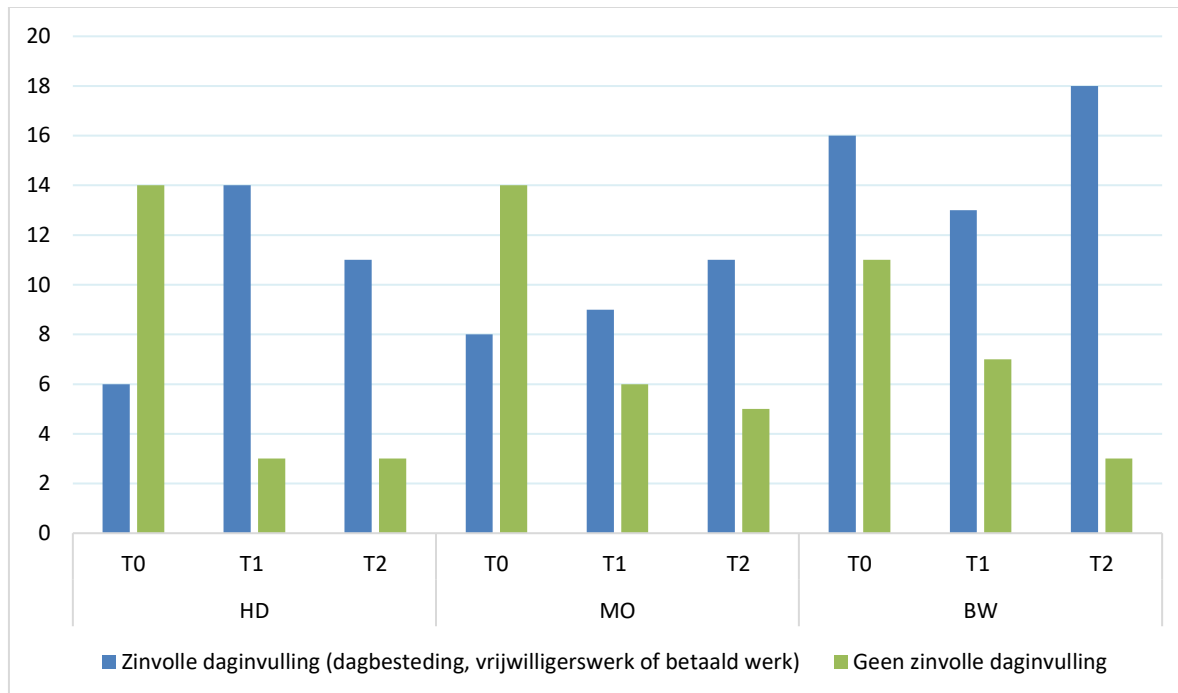
Figuur 2. Aantal participanten met aanbod op zinnvolle daginvulling bij T0, T1 en T2 (in absolute aantallen)

Te zien is dat veertig participanten het afgelopen jaar (bij T2) op enig moment een aanbod voor zinnvolle daginvulling had.¹¹ Op het moment van interviewen hadden tweeëndertig van de tweeënvijftig mensen die we spraken aanbod voor zinnvolle daginvulling in de vorm van dagbesteding (7), vrijwilligerswerk (10), betaald werk (14), of opleiding (1). Acht van hen hadden op een eerder moment dit jaar wel zinnvolle daginvulling in de vorm van één van bovenstaande mogelijkheden. Twaalf anderen geven aan het afgelopen jaar geen zinnvolle daginvulling te hebben gehad.¹² Ondanks het feit dat het aantal bereikte participanten over de afgelopen metingen afnam, zien we dat het absolute aantal participanten met een aanbod voor zinnvolle daginvulling over de metingen toeneemt.

Figuur 3 (volgende pagina) laat een specifieke verdeling van het aanbod voor zinnvolle daginvulling tussen de drie oorspronkelijke onderzoeksgroepen zien.

¹¹ Elk jaar zien we dat een deel van de groep geregeld wisselt van werkzaamheden of nieuwe (vrijwillige) werkzaamheden uitprobeert. Omdat de doelgroep ook regelmatig belemmeringen ervaart bij het aangaan/doorzetten van een georganiseerde daginvulling of werk, fluctueert dit aantal sterk. Om een zo realistisch mogelijk beeld te geven van de hoeveelheid participanten met een aanbod voor zinnvolle daginvulling is er daarom de afgelopen jaren gemeten hoeveel mensen er in het afgelopen jaar een aanbod hadden.

¹² Een volledig overzicht van het aanbod voor betaald werk en zinnvolle daginvulling voor elk van de onderzoeksgroepen over de metingen is te vinden in Tabel 6 in Bijlage 1.

Figuur 3. Aantal participanten per onderzoeksgroep met aanbod voor zinvolle daginvulling (in absolute aantallen)

We zien hier dat gemiddeld voor elk van de drie groepen (MO, BW en de groep met een herhaaldelijk dakloze achtergrond, HD) het aandeel participanten met aanbod voor zinvolle daginvulling toeneemt. Het percentage participanten dat zinvolle daginvulling heeft lijkt het hoogste te zijn onder de groep die uitstroomt uit BW, onder de MO-groep is het percentage het laagst.

Continuïteit van daginvulling bij uitstroom naar een zelfstandige woning

In eerdere metingen viel op dat aanbod voor zinvolle daginvulling nog niet altijd doorloopt bij het verhuizen naar een eigen woning. Dit jaar zien we dat acht van de tien participanten die een eigen woning kreeg, na uitstroom zinvolle daginvulling kon continueren. Bij vijf van hen gaat dit om vrijwilligerswerk en bij drie van hen om betaald werk. Wel is één van hen ondertussen gestopt met zijn vrijwilligerswerk wegens een conflict op de werkvloer. Hij geeft aan het rustig aan te doen en wel te horen van de gemeente als hij weer opgeroepen wordt om iets te doen. Voor de twee andere participanten geldt dat zij al voor uitstroom WIA ontvingen of in de Ziektewet zaten. Zij zijn momenteel beiden op zoek naar passend vrijwilligerswerk. Wanneer het een tijd minder goed gaat blijkt continuïteit en blijvend engagement vanuit (vrijwilligers-)werk een belangrijke motivatie om de draad weer op te pakken, zo blijkt uit de casus van Alex.

Het verhaal van Alex - het belang van langdurige betrokkenheid en gemist worden

Wegens lichamelijke gezondheidsklachten en medische misverstanden, was Alex een half jaar niet mobiel. Voorheen was Alex vijf dagen in de week druk in de weer op verschillende plekken in de stad. Door hevige pijn was hij maandenlang niet voldoende in staat om zijn verschillende

vrijwilligersfuncties in de stad uit te voeren en was hij aan huis gebonden. Toen ook de relatie met zijn vriendin uitging, zonderde Alex zich steeds meer af, zo vertelt hij: *Ik was ook boos, alles zat tegen, niets liep meer. Ik wilde gewoon met niemand meer wat te maken hebben, ik wilde gewoon rust.*

Hoewel hij altijd klaar staat voor anderen, vindt hij het zelf lastig om hulp te ontvangen en heeft hij zijn eigen zelfredzaamheid hoog staan. Verschillende mensen hebben zich erg druk gemaakt over zijn situatie. Contact via de telefoon en het internet had hij afgesloten en alleen vrienden van het werk kwamen af en toe binnen. Ondanks verschillende pogingen van hulpverlenende organisaties in de stad om diensten aan te bieden, hield hij de deur dicht en gaf hij aan niet in contact te willen zijn: schoonmaken en koken kon hij naar eigen zeggen prima zelf. Hij vertelt: *Die periode was heel zwaar, de muren kwamen bijna op me af.*

Na een operatie en grote doorzettingskracht om snel te herstellen pakt Alex langzaam de draad weer op. Bij de vraag wat hem eruit heeft geholpen zegt hij:

De wilskracht waarmee ik heb doorgezet [...] en de mensen zoals je mijn maatje en degene die over de keuken gaat, en de mensen die zeiden "goh we missen je, kom eens een keer een bakkie doen". Zij hebben mij teruggehaald, want ik wilde ook niet meer in de keuken werken. Ik kreeg een hoop berichten en kaartjes dat ik werd gemist. [...] We werkten met z'n drieën, als je één iemand weghaalt blijven er maar twee over en dan missen ze je. En de mensen die zeggen "waar is Alex?"

De afgelopen tijd heeft Alex het contact weer opgepakt en is hij weer begonnen met zijn verschillende vrijwilligersbanen: vijf dagen in de week. Wel heeft hij met zijn contacten op de verschillende werkplekken afgesproken niet meer te praten over gebeurtenissen van de afgelopen tijd. Hij vertelt: *Ik heb gezegd "jullie hebben mij nu terug, maar niet blijven zeuren over het verleden, want dan ben ik zo weer weg". Ik ga vooruitkijken, en zij zeggen ook "dat doen we niet, wij gaan met jou vooruit".*

Zinvolle daginvulling in de buurt

Wanneer zinvolle daginvulling voortgang vindt bij uitstroom, vinden gecontinueerde werkzaamheden of activiteiten meestal niet in dezelfde wijk, maar wel in dezelfde gemeente plaats. Dicht in de buurt wonen van aanbod voor zinvolle daginvulling wordt ervaren als prettig, maar zeker niet als een voorwaarde zolang de afstand makkelijk overbrugbaar is met de fiets of het openbaar vervoer. Voor participanten die betaalde werkzaamheden uitvoeren komt afstand van de werkplek nog minder als factor naar voren.

Wel geven sommige participanten aan dat het financieel onaantrekkelijk kan zijn om veel geld aan reiskosten kwijt te zijn wanneer men voor werkzaamheden een geringe vrijwilligersvergoeding krijgt. Bijdragen aan reiskosten of hulp bij alternatief vervoer kunnen dan een groot verschil maken. Een enkele participant heeft daarom (met veel moeite) kunnen regelen dat hij een elektrische fiets krijgt van zijn vrijwilligerswerk om zo OV-kosten te besparen. Hij vertelt: *Ik ga voortaan op de fiets naar mijn werk, dan hou ik die €5, kan ik in mijn zak stoppen en daar kan ik wat anders van doen.*

Belemmeringen aanbod zinvolle daginvulling

Hoewel het percentage participanten met aanbod voor zinvolle daginvulling lijkt te stijgen, blijkt uit de verhalen van de twintig participanten zonder daginvulling dat zij nog altijd veel belemmeringen ervaren bij het vinden van passend aanbod. Deze belemmeringen komen overeen met reeds gedane conclusies omtrent deze vraag in de eerdere metingen, die ook in de inleiding van dit hoofdstuk al aan bod kwamen. In dit hoofdstuk richten we ons met name op de rol van de wijk in het vinden van passende daginvulling. Uit bovenstaande blijkt dat voor participanten afstand tot daginvulling of binding met de wijk voor participanten zelden expliciet een rol speelt in hun zoektocht naar passende daginvulling.

Hieronder sommen we de belangrijkste factoren gerelateerd aan herhaalde dakloosheid uit dit hoofdstuk op.

Risico- en beschermende factoren ten aanzien van participatie en activatie in de wijkRisicofactoren

- **Een slechte match tussen bewoner en de buurt**, bijvoorbeeld op gebied van levensfase. Dit kan leiden tot wederzijdse overgevoeligheid en ervaren overlast.
- **Stigma** in de wijk jegens de doelgroep, bijvoorbeeld wanneer bekend wordt dat iemand is uitgestroomd uit MO/BW.
- **Aanname dat wijkaanbod voldoende zichtbaar en laagdrempelig** is en dat een bewoner het aanbod zelfstandig opzoekt of hierover een vraag stelt.
- **Discontinuïteit in het aanbod** (ook als gevolg van COVID-19 maatregelen).

Beschermende factoren

- **Herkenning** in de buurt en/of bij medebewoners van het appartementencomplex.
- **Een beheerder van of vrijwilligers binnen het appartementencomplex die sociale cohesie bevorderen**, door bijvoorbeeld activiteiten te organiseren.
- **Betrokkenheid van burens als signaalfunctie**, ook bijvoorbeeld collega's of bekenden uit de kerkgemeenschap kunnen informeel zo'n signaalfunctie in de buurt vervullen.
- **Outreaching werk** door professionals en vrijwilligers in de wijk met betrekking tot zinvolle daginvulling. Herhaaldelijk uitnodigen voor deelname aan activiteiten in de wijk.
- **Het principe van 'halen en brengen'** bij aanbod in de wijk zorgt dat een wens voor participatie geen zorgvraag wordt.
- **Continuïteit en blijvend engagement** vanuit (vrijwilligers-)werk als motiverende factor, ook als het wat minder gaat.

5. Ervaringen met tijdelijk verblijf in detentie

In dit hoofdstuk beschrijven wij ervaringen met detentie. Gedurende de follow-up van de afgelopen twee jaar verbleven vier van onze participanten tijdelijk in detentie, waarvan drie gedurende het afgelopen jaar. Sinds 2004 zijn gemeenten in Nederland verantwoordelijk voor nazorg na detentie¹³. Verschillende Nederlandse gemeenten, waaronder de gemeente Utrecht, zijn momenteel bezig met een visie en aanpak bij terugkeer. Ze hopen hiermee de samenwerking met penitentiaire inrichtingen (PI's) te versterken om vrijgekomen burgers na detentie duidelijk in beeld te hebben en ondersteuning te bieden. In dit hoofdstuk bespreken we eerst afgesproken basisvoorwaarden voor re-integratie, waarna de ervaringen van participanten met (voorbereiding op) detentie en tijdige voorbereiding op vrijlating en nazorg gedurende en na het traject worden beschreven. Hieronder eerst de bevindingen uit eerdere metingen hierover.

Bevindingen T0: onvoldoende voorbereide terugkeer uit detentie reden voor herhaalde dakloosheid

In de rapportage van de eerste meting zagen we dat bij twee van de twintig herhaaldelijk dakloze participanten in ons cohort ontslag uit detentie de belangrijkste oorzaak voor dakloosheid was. Hierbij werd genoemd dat:

- Er bij ontslag uit detentie geen contact is geweest tussen de PI en de gemeente en vanuit de PI onvoldoende oog is geweest voor huisvesting na vrijlating.
- Gijzeling op basis van openstaande boetes nog steeds voorkomt en kan zorgen voor onverwacht verblijf in detentie zonder preventieve voorbereidingen ten aanzien van continuïteit van het traject.
- Er weinig onderling overleg plaatsvindt tussen de PI en opvangende organisatie/voorziening voor beschermd wonen over mogelijkheden tot terugkeer/behoud van kamer.
- Regiobinding soms een probleem kan spelen bij terugkeer wanneer iemand niet in eigen regio in detentie verblijft.

4.1 Ervaringen met detentie binnen het cohort

Gedurende de follow-up van de afgelopen twee jaar verbleven vier van onze participanten tijdelijk in detentie, waarvan drie gedurende het afgelopen jaar. Voor de meeste van hen geldt dat ze geldboetes vervangen met (gedeeltelijke) vervangende hechtenis. Tabel 7 (zie volgende pagina) geeft een overzicht van het trajectverloop en ondersteuningsaanbod van deze participanten tijdens hun verblijf in detentie. Uit de tabel komt naar voren dat elk van de participanten relatief kortdurend (3 dagen tot 6 maanden) verbleef in detentie in een PI buiten Utrecht. In de rest van het hoofdstuk beschrijven we de ervaringen van deze participanten met voorbereiding op verblijf in detentie en ondersteuning bij terugkeer.

¹³ In hun [bestuurlijk akkoord](#) hebben Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI), de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en de reclassering afgesproken om in samenspraak met de gedetineerde vanaf het begin van de detentie gezamenlijk aan de volgende basisvoorwaarden voor re-integratie, waarbij het initiatief ligt bij de gedetineerde.

Tabel 7. Overzicht aantal participanten in detentie en duur verblijf in detentie gedurende T0, T1 en T2

	Tussen T0 en T1	Tussen T1 en T2
Aantal participanten in detentie	2 (John, Wesley)	3 (Tom, Richard, Wesley)
Duur	John: 6 weken Wesley: 2 weken	Tom: 6 maanden Richard: 4 maanden (in eerste instantie 1, daarna 3 extra voor overige straffen) Wesley: 3 dagen voorarrest
Woon-/verblijfplaats voor verblijf in detentie	John: begeleid wonen Wesley: verblijf bij vrienden	Tom: MO Richard: beschermd wonen Wesley: verblijf bij vrienden
Van tevoren duidelijk wanneer hechtenis ingaat?	John: onverwacht (ineens politie voor de deur), was nog op zoek naar alternatief voor uitvoeren taakstraf.	Tom: wel bekend hechtenis, niet wanneer Richard: 1x bericht reclassering, daarna politie aan de deur
Detentie in eigen regio/gemeente?	John: PI Alphen aan de Rijn Wesley: (onbekend)	Tom: PI Schiphol en PI Lelystad Richard: PI Alphen aan de Rijn Wesley: (onbekend)
Behoud woon-/verblijfplek in tussentijd	John: ja, via bewindvoerder Wesley: geen vaste verblijfplaats	Tom: weer plek in dezelfde opvanglocatie i.v.m. functie daar. Richard: nee, weer terug in MO Wesley: had al geen vaste verblijfplaats
Ondersteuning bij terugkeer	John: geen Wesley: toezicht reclassering	Tom: mentor en casemanager (vervroegd vrijgekomen) Richard: aanbod casemanager en medewerker gemeente, maar wilde hij niet Wesley: onbekend, wel aanvraag gedaan voor plek in MO

4.2 Voorbereiding op hechtenis

Drie van de vier participanten die de afgelopen twee jaar in detentie verbleven, werden onverwachts in hechtenis genomen door de politie. Hoewel bij elk van hen het vonnis van de rechtbank vaak al langere tijd bekend was, was voor hen de datum van de hechtenis onduidelijk. In enkele gevallen kwam dit door afwachting op cassatie die later bleek te zijn afgewezen. In een ander geval kwam dit omdat de participant door fysieke klachten de opgegeven taakstraf niet kon uitvoeren. Bij gebrek aan een tijdige alternatieve oplossing werd hij onverwachts door de politie opgewacht en in hechtenis genomen.

Eén van hen geeft aan dat het gebrek aan informatie over precieze datum van hechtenis te maken heeft

met het hebben van een briefadres in plaats van een vast woonadres. Hij geeft aan dat er normalerwijs een brief wordt gestuurd, maar bij terechtgestelden met briefadres over wordt gegaan op aanhouding/gijzeling. Zo vertelt Tom, die aangeeft te zijn overrompeld met de aanhouding:

Omdat ik geen vast adres heb, omdat ik in de nachtopvang slaap, krijg je geen brief, maar ze zetten je gelijk op de opsporingslijst. Ik had daarom geen bericht gekregen had dat ik me moest melden. Ze kunnen geen brief sturen. Dachten ze. [...] Want ze gaan ervan uit dat mensen die geen vast adres hebben, dat dat criminelen zijn. En criminelen, die moet je niet van tevoren inlichten, die moet je pakken [...]. Ze stonden kwart voor elf 's avonds hier [op zijn werk] terwijl ik dienst had. Nou dan krijg je een kwartier om je koffer te pakken en dan moet je mee. [...] Ik was helemaal van slag dus ik heb ook gewoon verkeerde dingen meegenomen. Kleding tekort en dat soort ellende. Omdat ik gewoon niet nagedacht had.

Onvoldoende duidelijkheid over het moment dat iemand in hechtenis wordt genomen, kan goede voorbereiding op verblijf in detentie in de weg staan, zoals blijkt uit het voorbeeld van Tom. Ook kunnen zij hierdoor praktische zaken, zoals bijvoorbeeld huisbewaring of afspraken met de verblijfsvoorziening over hun tijdelijke afwezigheid, onvoldoende regelen. Dit bemoeilijkt mogelijk hun terugkeer na de periode in hechtenis.

4.3 Terugkeer uit detentie: een goede voorbereiding

Uit de verhalen van participanten met een detentieverleden blijkt dat ondersteuning bij terugkeer in detentie vaak vrijwillig is. Naast een mentor (aanspreekpunt voor dagelijkse problemen in detentie) krijgt iedereen een casemanager toegewezen, die hen kan ondersteunen bij regelzaken met voorzieningen en instanties buiten de PI. Contact met de casemanager verloopt volgens hen via verzoekbriefjes vanuit de gedetineerde die via deze weg verzoekt om een afspraak te maken. Volgens participanten waren casemanagers vaak erg druk en werden er regelmatig fouten gemaakt bij papierwerk. Volgens Richard waren er op het moment dat hij in de PI verbleef twee casemanagers voor 120 gedetineerden en om die reden nauwelijks contact te hebben gehad met de casemanager. Ook John geeft aan in de zes weken dat hij vast zat geen casemanager te hebben gesproken.

Opvallend is dat de meeste van onze participanten bedankten voor het aanbod van begeleiding door een casemanager. Zij achtten zichzelf voldoende zelfredzaam of wilden een casemanager geen toegang geven tot persoonlijke gegevens. Daarnaast noemt alleen Richard dat hij tijdens verblijf in detentie contact heeft gehad met een nazorg-medewerker van zijn gemeente van herkomst. Ook het ondersteuningsaanbod van deze medewerker sloeg hij af. De overige participanten hebben tijdens verblijf in detentie geen contact gehad met de gemeente.

Volgens onze participanten kan de PI op datum van vrijlating niet meer verplichten om aan bepaalde voorwaarden voor terugkeer te voldoen, terwijl bij vervroegde vrijlating nog wel voorwaarden kunnen worden gesteld door de PI. Zo moest Tom, die de mogelijkheid had om door goed gedrag anderhalve

maand eerder vrij te komen, hierbij voldoen aan drie voorwaarden: beschikken over een inschrijfadres, werk na vrijkomen uit detentie en een reclasseringsrapport. Hij vertelt:

Het gekke is ook, ik mocht dan anderhalve maand eerder weg, dan stellen ze als eis een vast adres, en werk. Dus daar maken ze zich druk over, dat begrijp ik wel [...] Maar als ik nou niet eerder weg gemogen had, maar in juni, dan interesseert het ze niks hè. Dan ga je maar en of je dan een adres hebt of geen adres hebt, werk of geen werk.

Hoewel hij voorafgaand aan detentie in de 24-uurs opvang verbleef, gaf hij bij zijn casemanager aan dat hij zich om te voldoen aan de voorwaarde van een vaste verblijfplaats, na vrijlating zou inschrijven bij zijn broer. Bij terugkeer uit detentie schreef hij zich echter niet in omdat hij de opgebouwde wachttijd voor een woning niet wilde opgeven. Deze zou vervallen op het moment dat hij zich inschreef bij zijn broer. Wel zorgde hij dat hij aanwezig was op het adres van zijn broer wanneer de casemanager langskwam om dit te controleren.

4.4 (Dis)continuïteit van verblijfplaats en uitkering bij tijdelijke periode van detentie

In de eerste rapportage bespraken we dat een periode in detentie kan zorgen voor discontinuïteit van iemands traject- en/of verblijfplaats. Ook dit jaar blijkt dat het soms lastig kan zijn een kamer in een voorziening te behouden wanneer deze door detentie langere tijd onbewoond is. Zo blijkt ook uit het verhaal van Richard:

De casus van Richard: van beschermd wonen naar de nachtopvang door verblijf detentie

Wegens een boete moest Richard afgelopen jaar een maand in hechtenis. Hoewel het vonnis al een tijd geleden was uitgesproken, was hij mede wegens onduidelijkheid rondom COVID-19 niet goed op de hoogte wanneer hij deze straf zou moeten uitzitten. Begin dit jaar werd hij onverwacht door de politie bij zijn BW-voorziening opgehaald om een maand in hechtenis te gaan. Één maand werden later vier maanden ter vervanging van een taakstraf.

Drie weken voordat Richard vrij zou komen kreeg hij te horen dat hij zijn kamer bij de BW-voorziening niet kon behouden. Aanbod voor maatschappelijke begeleiding van een casemanager en reclassering sloeg hij af. Hij gaf aan dit onnodig te vinden en anderen niet te vertrouwen met zijn gegevens. Momenteel verblijft hij weer in de 24-uurs opvang en is hij bezig een uitkering aan te vragen maar heeft momenteel geen inkomen. De spullen die de BW-voorziening van hem heeft bewaard heeft hij nog niet opgehaald. Hij kijkt nu met het Stadsteam Back Up waar hij terecht kan.

In elk van de casussen werd de exacte datum van vrijlating pas zeer laat bekend, waardoor de nachtopvang of BW-voorziening niet (tijdig) op de hoogte waren wanneer bewoners zouden terugkeren. Voor Richard, die voorheen verbleef in beschermd wonen, zorgde dit voor een discontinuïteit in zijn traject omdat hij

niet kon terugkeren na vier maanden. Bij verschillende BW-voorzieningen geldt vaak dat zij in overleg met de gemeente een leegstaande woonruimte voor maximaal twee à drie maanden kunnen aanhouden.

Naast onzekerheid over het aanhouden van verblijfsruimte vervalt voor iedereen in detentie het recht op een uitkering, deze wordt dan (tijdelijk) stopgezet. Verschillende participanten die in detentie verbleven geven aan dat medege-detineerden om deze reden in de tussentijd hun huis verloren, omdat ze de huur niet konden betalen. Zo vertelt ook Tom:

Omdat ik pensioen heb, had ik vreselijk veel geluk. Dat gaat door als je in de gevangenis zit. Maar alle uitkeringen worden stopgezet. Ook AOW hè. Dat betekent: sommigen waren hun huis kwijtgeraakt, ze hebben niks. Nou, ja, wat kun je dan. Je dwingt ze bijna tot criminaliteit. En dan zeg ik niet dat het terecht is als iemand zijn inkomen doorgaat als die in de gevangenis zit - maar in ieder geval zijn huur, zijn huisje.

John, die bij de tweede meting zes weken in detentie verbleef, was in staat om zijn woning te behouden doordat zijn bewindvoerder de huur doorbetaalde. Maar ook voor hem had het stoppen van de uitkering zeer nadelige financiële gevolgen. Hoewel zijn bewindvoerder vanuit een kleine financiële buffer de huur kon doorbetalen, was er wegens een schuldsaneringstraject twee maanden geen geld meer om zijn leefgeld uit te betalen:

Voor mijn bewindvoerder was de huur betalen, het ziekenfonds betalen prioriteit nummer één. Maar het probleem is als je zes weken vastzit, dat na vier weken je uitkering wordt gestopt. Gelukkig had ze een klein buffertje waardoor ze de huur kon betalen. Maar door het beperkte budget van de schuldsanering bleef er geen geld over voor mijn leefgeld [na ontslag uit detentie]. Maar ze had gelijk: betaal mijn huur maar, anders ben ik mijn huis nog eens kwijt. Maar voordat je het allemaal weer een beetje hebt ingelopen, ben je twee maanden verder. Ik heb daardoor twee maanden zonder leefgeld moeten doen. Het is echt een grote klerenzooi. Gelukkig werk ik bij de opvang en kan ik daar elke dag mee-eten, maar ik weet dat dat voor heel veel anderen geen optie is. Dan is het niet moeilijk het foute pad op te gaan.

Ook kan het na detentie soms weken duren voordat een uitkering weer is aangevraagd, waardoor mensen een tijd zonder (voldoende) inkomsten zitten. Hoewel mensen met uitzonderlijke situaties zoals die van John — die door een groot sociaal netwerk en goede contacten bij zijn vrijwilligerswerk deze periode weten te overbruggen — vormt dit voor veel anderen een probleem. De kans dat er nieuwe financiële problemen ontstaan of recidive gepleegd worden is hierdoor volgens onze participanten groot.

Het continueren van financiële ondersteuning is één van de voorbeelden van het inzetten van een 'levensloopbenadering' tijdens verblijf in detentie. In het geval van een levensloopbenadering wordt er bij tijdelijk verblijf tijdens detentie ingezet op continuïteit op de verschillende levensgebieden voor en na tussentijds verblijf in detentie. Tussentijds verblijf in detentie wordt zo niet gezien als een onderbreking maar een onderdeel van iemands levensloop en gaat ervanuit dat eerder gestarte (zorg-)trajecten daarom zoveel mogelijk moeten doorlopen. Een mooi voorbeeld van hoe een dergelijke visie kan worden toegepast is het voorbeeld van Tom, voor wie betrokkenheid vanuit zijn vrijwilligerswerk ook tijdens een

tussenpose van detentie ervoor zorgde dat hij na detentie zijn werkzaamheden weer gemakkelijk kon oppakken:

Continuïteit in traject - een best practice

Een mooi voorbeeld van een levensloopbenadering vormt Tom zijn recentelijk gestarte vrijwilligerswerk:

Donderdags ben ik hier opgepakt... Woensdagsmiddags was ik benoemd tot voorzitter van de centrale medezeggenschapsraad van [lokale organisatie in Utrecht]. Dus ik dacht, nou ja, dat is dan van korte duur geweest. [...] Maar ik moest natuurlijk zelf actie ondernemen, om te bellen, dat ik vastzat naar mensen. Dus we belden [organisatie] en het eerste wat ze zeiden is van: zodra je weer vrijkomt kun je gewoon je werk oppakken en voorzitter blijven. Ik heb al die tijd terwijl ik in detentie zat, kreeg ik de notulen toegestuurd. [...] Ja, die zijn heel goed voor me geweest. De secretaresse van de medezeggenschapsraad stuurde me iedere week, of de notulen of een briefje van hoe het ging en dat soort dingen.

Tom kon na terugkeer uit detentie gelijk weer door bij zijn vrijwilligerswerk. Naast zijn pensioen zorgde dit ervoor dat hij gelijk na terugkeer ook wat extra inkomsten had om van rond te komen.

Hieronder resumeren we de bovengenoemde beschermende- en risicofactoren bij het voorkomen van herhaalde dakloosheid na detentie.

Risico- en beschermende factoren ten aanzien van tussentijds verblijf in detentie

Risicofactoren

- **Vrijwilligheid ondersteuningskader.** Participanten in dit onderzoek stellen geen hulpvraag of wijzen ondersteuningsaanbod af. Vraaggericht kader is daarbij soms onvoldoende helpend.
- **Stoppen van uitkering.** Verblijf in detentie zorgt voor discontinuïteit in traject, stoppen van uitkering vormt belangrijke belemmering bij doorbetalen van huur/financiering van plek, ook tijdens het opnieuw opstarten van de uitkering na detentie.
- **Exacte datum hechtenis en vrijlating vaak onvoorspelbaar, mede** door onvoldoende heldere informatie over inhechtenisname bij ontbreken vast woonadres. Dit maakt voorbereiding hierop lastig te organiseren voor gemeenten, ketenpartners en mensen zelf. Ook kan dit zorgen voor onaangename inhechtenisname in de woon-/werkomgeving.

Beschermende factoren

- **Proactief zijn met het aanbod van ondersteuning bij terugkeer.** Van vraaggerichte ondersteuning wordt door (deel van de) doelgroep weinig gebruik gemaakt. Veel mensen overzien de situatie na detentie ook niet.

- **Inzet op een 'levensloopbenadering'** door het zoveel als mogelijk beperken van de discontinuïteit op de verschillende levensgebieden tijdens een periode van detentie. Vroegtijdige betrokkenheid van ondersteunende partijen uit het reguliere traject en gemeente kunnen daarmee continuïteit na een periode in detentie aanzienlijk bevorderen.
- **Duidelijke onderlinge afspraken tussen verblijfsvoorziening, (ex)-gedetineerde en de PI** over mogelijkheden tot terugkeer/behoud kamer tijdens periode van hechtenis.

5. Conclusie, discussie en aanbevelingen

Na de eerste twee metingen in 2019 en 2020, volgden we dit jaar voor de derde keer 67 personen uit de regio Utrecht die in de eerste meting op het punt stonden uit te stromen uit maatschappelijke opvang of beschermd wonen en/of ervaringen hadden met herhaalde dakloosheid. De hoeveelheid aan ervaringen biedt ons voortschrijdend inzicht om de drie vooropgestelde onderzoeksvragen te beantwoorden. De eerste vraag, naar hoe het traject verloopt van personen die nieuw instromen in de keten MO/BW of eerder dakloos zijn geweest beantwoorden wij in hoofdstuk 1. De tweede vraag, naar in hoeverre bekende en nog onbekende risicofactoren heraanmeldingen verklaren, is aan het eind van hoofdstuk 2 tot en met 4 samengevat en wordt hieronder gekoppeld aan punten van discussie en aanbeveling. Tenslotte richt de derde en tevens laatste vraag zich op de mate waarin bekende en nog onbekende kenmerken van dakloze personen zelf heraanmeldingen verklaren. De beantwoording van deze vraag kan nog beter plaatsvinden wanneer wij hier aanvullende analyses voor uitvoeren. Wij stellen voor hier in de vierde meting meer tijd voor te nemen. We brengen aan het eind van dit laatste hoofdstuk wel in herinnering wat we al eerder over kenmerken van de totale groep hebben beschreven, als doorkijk naar volgend jaar.

Met beantwoording van deze vragen trachten wij een aanvulling en verdieping te bieden op de reeds bekende oorzaken van (herhaalde) dakloosheid waarop wordt gefocust in het 10-punten plan¹⁴.

Vraag 1. Hoe verlopen trajecten van personen die nieuw instromen in de keten MO/BW of eerder dakloos zijn geweest?

Twee jaar na de nulmeting zien wij een verscheidenheid aan trajecten ontstaan tussen de drie onderzoeksgroepen. 59% van de MO-groep en 74% van de BW-groep heeft ondertussen een woning op eigen naam. Het afgelopen jaar stroomde gelijke percentages van beide groepen uit naar een zelfstandige woonruimte. Het aantal participanten met een herhaaldelijk dakloze achtergrond met een eigen woonruimte (50%) loopt nog op de andere twee groepen achter, doordat veel van hen bij de nulmeting pas recentelijk aan hun traject waren begonnen.

Daarnaast zien we dat participanten die uitstromen uit de maatschappelijke opvang (zowel MO- als herhaaldelijk dakloze subgroep) een grotere variatie aan trajecten doorlopen. Vergeleken met de BW-groep stromen zij vaker door via andere voorzieningen (doorstroom via BW-plek of tijdelijke huisvesting) alvorens zij permanente huisvesting bemachtigen. Ook wisselen zij verblijf in de MO vaker af met periodes in het buitenland of bij familie of vrienden.

Vraag 2. In hoeverre verklaren bekende en nog onbekende risicofactoren heraanmeldingen?

In deze rapportage zoomden we in op drie thema's die eerder een aanleiding bleken te zijn voor herhaalde dakloosheid: financiële zelfredzaamheid; activatie, participatie en binding met de wijk; en tussentijds verblijf in detentie. Hierbij kwamen verschillende directe en indirecte risico- en beschermende factoren voor herhaalde dakloosheid naar voren. We behandelen deze hieronder per thema en formuleren discussiepunten/aanbevelingen.

¹⁴ Zie Bijlage 2

Financiële zelfredzaamheid en continuïteit van financiële ondersteuning

Conclusie: Continuïteit financiële ondersteuning

In deze meting bleek opnieuw dat participanten na uitstroom nog steeds financieel kwetsbaar zijn wegens een beperkt inkomen, een gebrek aan financieel overzicht en/of soms nog openstaande schulden. Het verplichte karakter van budgetbeheer vervalt vaak bij uitstroom naar een eigen woning. Vanaf dat moment is budgetbeheer of ondersteuning bij schulden vrijwillig, er is dan geen verplichting voor de cliënt om dit door te zetten. Door de begeleidende organisaties wordt wel stevig ingezet op het doorzetten van begeleiding en nazorg. Om financiële problemen te voorkomen, kiest een groot gedeelte van de participanten vrijwillig voor het behoud van budgetbeheer of bewindvoering na uitstroom. Zij ervaren dit als zeer prettig en vinden het fijn om een deel van de financiële verantwoordelijkheden uit handen te geven. Er is echter ook een deel van de participanten die het prettiger vindt om zelf de financiën te beheren.

Aanbeveling

- Bij signalen van verslaving, psychische problemen, LVB of gebrek aan (digitale) vaardigheden actiever aanbieden (meer sturen op) behouden bewind/budgetbeheer na uitstroom, of warme overdracht naar buurtteam/budgetcoach zodat zij vinger aan de pols houden. Beschikbaarheid van schuldsanering/Stadsgeldbeheer is eveneens een aandachtspunt. Stadsgeldbeheer blijkt ten tijde van het verschijnen van deze rapportage een wachttijd te kennen van vier maanden voor het opstarten van nieuwe trajecten.
- In hoofdstuk 4 zien we dat een deel van de participanten ook uitstroomt naar een regiogemeente. Ook bij uitstroom naar een zelfstandige woonruimte in een andere gemeente verdient continuïteit van financiële begeleiding aandacht.

Conclusie: Opbouw nieuwe schulden en complexiteit van systemen

Een aantal participanten die onder begeleiding eerder schulden had afgelost, zijn het afgelopen jaar toch weer schulden aan het opbouwen. De overkoepelende reden hiervoor is dat zij aangeven moeite te hebben, om uiteenlopende redenen, met het begrijpen van het Nederlandse toeslagen- en belastingstelsel. De weg naar instanties die hierbij ondersteuning kunnen bieden wordt nog onvoldoende gevonden.

Aanbeveling:

- Breed inzetten op het ontwikkelen/verspreiden van begrijpelijke en toegankelijke informatie over (en aanbod voor ondersteuning bij) het Nederlandse toeslagen- en belastingstelsel en financiële consequenties van veranderingen in werk- en gezinssamenstelling (mogelijk in meerdere talen al dan niet in samenwerking met Vluchtelingenwerk).

Conclusie: Aandacht voor financiën en inkomen verbeterende voorzieningen bij uitstroom

Participanten hebben na uitstroom over het algemeen minder te besteden omdat bij het zelfstandig wonen andere kosten komen kijken. Op lange termijn weet men van de uitkering of het weekgeld echter vaak goed rond te kunnen komen, mede door het verzinnen van creatieve oplossingen en door kleine vrijwilligersvergoedingen die wel degelijk verschil voor participanten maken. Ook is gebleken dat goede ondersteuning en duidelijke informatie voor en na uitstroom kan helpen om beter rond te komen en

financiële kwetsbaarheid te verkleinen.

Aanbeveling:

- Breed bekend maken van te regelen financiële zaken en beschikbaarheid van inkomen verbeterende voorzieningen bij uitstroom zoals kwijschelding van gemeentelijke belastingen, kostenvergoeding voor verhuizing vanuit de bijzondere bijstand¹⁵ en advies over gebruik van automatische incasso's. Hierbij kan ook gebruik worden gemaakt van een checklist voor financiële zaken bij uitstroom.¹⁶

Conclusie: Eigen regie en flexibiliteit in ondersteuning

Wanneer participanten een traject volgen bij een bewindvoerder of budgetbeheer, blijkt enig gevoel van eigen regie over financiën en transparantie over inkomsten en uitgaven van belang. Ook beïnvloedt de mate van flexibiliteit wanneer participanten om extra geld vragen de tevredenheid over de genoten ondersteuning. Daarnaast blijkt het bij verslaving belangrijk om rekening te houden met de kosten van middelen en hierover een open gesprek te voeren met eventuele bewindvoering of budgetbeheer.

Aanbevelingen:

- Benadruk of formaliseer het belang van transparantie en enige vorm van flexibiliteit vanuit de bewindvoerder/budgetbeheerder, en zorg dat hierover goede afspraken worden gemaakt bij de start van een financieel traject, die regelmatig opnieuw worden geëvalueerd op basis van veranderingen in de financiële situatie.
- Train bewindvoering/budgetbeheer om gesprekken aan te gaan over het incalculeren van budget voor verslaving (evt. met ervaringsdeskundigen op het gebied van verslaving).

Activatie en participatie in de wijk

Conclusie: Thuisgevoel in de wijk en burenccontact

Uit deze meting blijkt dat het merendeel van onze participanten zich thuis voelt in de wijk waarin zij wonen. De meeste participanten hebben goed contact met de burens, variërend van een praatje in de straat tot vriendschap. Burens kunnen hiermee een vorm van sociale controle zijn die door het merendeel van de participanten positief wordt ervaren en zij kunnen een signaalfunctie vervullen wanneer het minder goed gaat. Bij een aantal participanten ontstaat er frictie met de burens wanneer zij zich niet in elkaar herkennen of wanneer zij tegen stigma aanlopen in contact met de burens.

Aanbeveling:

- Een beheerder of actieve vrijwilligers in een appartementencomplex kunnen bijdragen aan sociale cohesie in het complex of in de wijk. Bewonersbijeenkomsten of buurtmakers kunnen van betekenis zijn voor sociale cohesie, met name wanneer er veel verschillende doelgroepen in een wijk wonen.

¹⁵ Inwoners in Utrecht kunnen voor een noodzakelijke verhuizing die niet voorzien is in aanmerking komen voor kostenvergoeding vanuit de bijzondere bijstand. Eventuele verhuiskosten waarvoor een bewoner in aanmerking kan komen voor bijzondere bijstand zijn: a) eerste inschrijving bij woningnet b) administratie van de woningcorporatie c) de waarborgsom (als leenbijstand) d) de huur van een bus voor de verhuizing indien noodzakelijk e) dubbele huur f) materiaalkosten (verf, kwasten etc.) van witten, schilderen en behangen van de nieuwe woning. (Bron: [Verhuiskosten | Gemeente Utrecht](#))

¹⁶ [Vervolgrapport Taskforce financiële knelpunten die uitstroom uit maatschappelijke opvang en beschermd wonen belemmeren \(utrecht.nl\)](#) bijlage 7, pagina 43.

Conclusie: Vraaggericht werken en wederkerigheid bij participatie in de wijk

Voor het overgrote merendeel van de participanten lijkt participatie in de wijk geen hoofdrol in hun leven te spelen. Uit de data komt niet duidelijk naar voren in hoeverre de geringe participatie het gevolg is van drempels in of onzichtbaarheid van het aanbod, of van een gebrek aan behoefte onder de participanten. Wel is evident dat er nog veelal vanuit wordt gegaan dat een bewoner zelf het aanbod opzoekt en een vraag stelt. Het lijkt erop dat er, ook los van de impact van COVID-19, nog een slag te slaan valt in de zichtbaarheid en laagdrempeligheid van het aanbod, bijvoorbeeld door meer outreachend te werken. Hier kan een rol weggelegd zijn voor buurtwerkers/opbouwwerkers. Een uitnodiging tot deelname kan een belangrijke rol spelen in de stap tot (duurzame) participatie in de wijk. Daarnaast blijkt, ook uit data van de eerdere metingen, dat participanten graag ook iets komen brengen wanneer zij aan een activiteit deelnemen. Deze wederkerigheid draagt bij aan het ontwikkelen van nieuwe sociale rollen en kan bijdragen aan herstel.

Aanbevelingen:

- Besteed aandacht aan kwartiermaken en outreachend werken in de wijk. Deelname aan aanbod in de wijk is niet vanzelfsprekend wanneer iemand langdurig vooral als cliënt benaderd is. Hier kan ook (zelf-)stigma een rol spelen. Daarnaast is het goed om aandacht te besteden aan het feit dat bezoekers graag ook iets komen brengen, niet alleen iets komen halen.

Best practice: 'Groene Kans' in Osdorp

Een voorbeeld van een activiteit waarin deze elementen samenkomen is de 'Groene Kans' bij een buurthuis in de Amsterdamse wijk Osdorp, waar wekelijks boodschappen worden verdeeld. Het tegengaan van voedselverspilling is een haakje waaromheen de ontmoeting wordt georganiseerd: mensen komen niet enkel eten halen, zij dragen bij aan het tegengaan van voedselverspilling. Een systeem om het eten te verdelen wordt in samenspraak met de bezoekers ontwikkeld. Bezoek aan de 'Groene Kans' gaat niet uit van een hulpvraag. Er wordt gebouwd aan een community in de wijk: vrijwilligers en professionals lopen rond om mensen aan elkaar te koppelen, trajectbegeleiders van het FACT-team nemen hun cliënten mee en ervaringsdeskundigen organiseren een wandelgroep. De activiteit is opgezet vanuit buurtwerk, en werkt nauw samen met FACT-teams, ervaringsdeskundigen en andere formele en informele organisaties in de wijk.¹⁷

- Werk aan de toegankelijkheid van voorzieningen in de wijk. Dit houdt bijvoorbeeld in dat bezoekers welkom worden geheten, ook wanneer zij zich anders gedragen. Organiseer daarvoor waar nodig trainingen voor professionals en vrijwilligers over omgaan met ander gedrag. Een voorbeeld van een project waar aandacht wordt besteed aan de toegankelijkheid van voorzieningen in de wijk is GGZ in de wijk.¹⁸ Dit is een samenwerkingsverband tussen gemeente, zorg, welzijn en ervaringsdeskundigen waar professionals en vrijwilligers die werken in de wijk worden gecoacht in omgaan met mensen met een kwetsbaarheid en daarmee werken aan toegankelijke voorzieningen

¹⁷ Zie voor meer informatie over de Groene Kans: <https://www.movisie.nl/artikel/groene-kans-duurzaamheid-platform-ontmoeting-inclusie> en <https://downtoearthmagazine.nl/groenekans/>

¹⁸ Zie de website van GGZ in de Wijk: [ggz in de wijk | Samen werken aan een wijk waar iedereen welkom is \(ggz-indewijk.nl\)](https://www.ggzindewijk.nl)

in de wijk. Dit gebeurt onder meer door het geven van trainingen en voorlichtingen, door individuele coaching en door inzet van ervaringsdeskundigen.

- Ervaringsdeskundigen kunnen een belangrijke rol spelen in het verlagen van drempels in het aanbod. Zij weten uit eigen ervaring dat het moeilijk kan zijn om de stap naar een nieuwe activiteit te zetten. Herstelacademies zoals Enik Recovery College zijn hiervan een mooi voorbeeld. Ook maatjesprojecten kunnen een rol spelen in het bekend maken met en de stap zetten naar aanbod in de wijk.

Conclusie/aanbeveling: Zinnvolle daginvulling en de relatie tot de wijk

Gekeken naar de participatie zien we over de tijd heen dat het aantal participanten met zinnvolle daginvulling toeneemt. Door de groep participanten zonder zinnvolle daginvulling, wordt afstand naar de (vrijwilligers) werkplek of dagbesteding niet genoemd als duidelijk belemmerende factor. Wanneer het een tijd minder goed gaat, blijkt dat blijvende betrokkenheid vanuit (vrijwilligers-)werk voor de participanten een belangrijke motivatie kan zijn om terug te keren.

Tijdelijk verblijf in detentie

Conclusie: Vrijwilligheid van het ondersteuningskader

DJI, VNG en reclassering hebben de afgelopen jaren gezamenlijke afspraken gemaakt over basisvoorwaarden voor terugkeer en re-integratie na detentie. In hoofdstuk 4 werd uit de verhalen van een klein aantal participanten met ervaringen in detentie duidelijk dat deze afspraken nog niet altijd succesvol in de praktijk tot uitwerking komen. Opvallend hierbij is dat het kader voor maatschappelijke ondersteuning bij terugkeer vrijwillig (en deels op eigen initiatief is) is en een deel van onze participanten daarom ondersteuning afwijst. Het is daarbij de vraag of zij de consequenties bij terugkeer volledig kunnen overzien. Verschillende participanten lopen daardoor na verblijf in detentie risico lopen om opnieuw dakloos te worden.

Aanbeveling:

- Het kan interessant zijn om te onderzoeken of er mogelijkheden zijn om in te zetten op voorwaarden voor vrijlating, zoals bij vervroegde vrijlating gebeurt. Daarnaast zou meer beschikbaarheid van casemanagers in detentie en samenwerking met gemeente en GBA interessant zijn te verkennen.

Conclusie: Behoud van woonruimte bij detentie

Detentie leidt vaak tot discontinuïteit in een hersteltraject en/of verblijfplaats. Het tussentijds aanhouden van een woonruimte of verblijfplaats (zoals kamer in BW) kan hierbij in gevaar komen, doordat behouden hiervan vaak slechts tijdelijk mogelijk is en vertrek richting detentie vaak voor zowel participant als begeleiders onverwacht en onvoldoende voorbereid plaatsvindt. Hierdoor wordt tijdige onderlinge afstemming tussen cliënt, verblijfslocatie of verhuurder over behoud en bekostiging van de woonruimte bemoeilijkt.

Aanbevelingen:

- Verken de mogelijkheden om communicatie over inhechtenisname bij personen met een briefadres te verbeteren. Op deze manier kan tijdelijk verblijf in detentie beter worden afgestemd tussen gedetineerde, voorziening en gemeente.
- Voor terugkeer naar BW kan worden afgesproken dat iemand recht op een plek behoudt (en niet zozeer diens kamer), waarmee plaatsing bovenaan de wachtlijst BW bij ontslag uit detentie ervoor kan zorgen dat de meest passende plek weer beschikbaar is.
- Plekken in voorzieningen worden gefinancierd door verschillende geldstromen (gemeente, zorgverzekeraar, justitie). Duidelijke regels, afstemming en bekendheid over mogelijkheden om een plek in een voorziening aan te houden tijdens verblijf in detentie zijn voor elk van deze voorzieningen/geldstromen van belang. De overgang van een gedeelte van de gemeentelijk gefinancierde plekken naar de Wlz kan een aanleiding vormen om hier extra aandacht aan te besteden.
- Voor mensen in een eigen woning kan - naast het treffen van financiële maatregelen in relatie tot de bijzondere bijstand of behoud van het woonlasten-deel van een uitkering- het inzetten van huisbewaring helpen om de woning te behouden en de huur langere tijd door te betalen. Bonjo (belangenorganisatie voor (ex)gedetineerden) biedt gedetineerden aan om hierin mee te kijken. Zo vertellen zij over huisbewaring op hun [website](#):

Het is een middel om te voorkomen dat als je de bajes in draait, dat je dan je huis kwijtraakt. Hoe werkt dat? Je belt zelf of iemand uit je omgeving doet dat naar Bonjo. Liefst heel snel nadat je opgepakt bent en ingesloten. Dan zijn er meestal nog geen schulden. Je meldt dat je je huis in bewaring wilt geven. Bonjo zoekt dan een huisbewaarder. Dat kan maximaal twee jaar, maar soms zit er nog wel wat rek in. De huisbewaarder betaalt alle logische kosten (huur, gas, licht en water in ouderwetse termen). Als je buiten komt, heb je je huis nog. En dat scheelt aanzienlijk bij je re-integratie en resocialisatie. (Bron: website Bonjo)

Conclusie: Stopzetten van uitkering bij detentie

Bij verblijf in detentie wordt de uitkering stopgezet. Zowel tijdens verblijf in detentie als bij terugkeer uit detentie kan dit zorgen voor financiële problemen en het doorbetalen van de huur. Tevens kost het na terugkeer tijd voordat een uitkering is aangevraagd. Verschillende participanten ervaren daardoor moeilijkheden bij het rondkomen. Mogelijk vergroot dit de kans op schulden of criminele activiteiten.

Discussie: De Gemeente Utrecht biedt de mogelijkheid om woonkosten tijdens opname in detentie te vergoeden middels bijzondere bijstand. Een van de voorwaarden is echter dat mensen hierbij niet in detentie verblijven ter vervanging van een boete. Dit gold echter wel voor het merendeel van onze participanten. Tevens kan het aanvragen van bijzondere bijstand soms complex zijn en langere tijd duren, terwijl we zien dat veel van de participanten ad hoc in detentie gaan.

Aanbeveling:

- Medewerkers werk- en inkomen kunnen gedetineerde burgers in detentie bezoeken om ze voor te lichten over de voorzieningen.

Conclusie: Onduidelijkheden in afstemming traject voorziening, gemeente en PI

Gedetineerden worden landelijk in PI's geplaatst op basis van beschikbaarheid. Vaak is er onduidelijk voor de verblijfsvoorziening (MO/BW/gemeente) wanneer iemand vrijkomt.

Aanbeveling:

- Het zich doorontwikkellend zorg- en veiligheidshuis kan hier toenemend een rol in pakken. Hieronder een aantal adviezen, afkomstig uit het UvA Academy Executive Programma over GGZ in het Sociaal Domein¹⁹ die gaan over hoe gemeentelijk meer regie kan worden gevoerd op dit thema.

Inzichten/adviezen vanuit detentie en re-integratie Actiecentrum Veiligheid en Zorg Amsterdam

Uit het gastcollege komen een aantal belangrijke inzichten naar voren over de rol van gemeenten en andere ketenpartners ten aanzien van hun burgers in detentie:

- Detentie is een belangrijk impactmoment waarin mensen vaak meer rust, regelmaat en ruimte ervaren dan in de opvang. Door tijdens detentie tijdig te starten met een plan van aanpak voor terugkeer kan veel bereikt worden.
- Mensen met hoogste recidive aantal geven tegelijkertijd niet aan dat ze hulp nodig hebben. Daarom van belang om proactief te zijn en niet te wachten op hulpvraag.
- Personen in detentie hebben te maken met verschillende systemen waartussen samenhang niet vanzelfsprekend is: forensische zorg in detentie, daarna Wmo (gemeente), Zvw of Wlz (zorgverzekeraar). Forensische zorg kijkt vaak niet naar gemeentelijk aanbod, reclassering kent vaak geen managementinformatie op gemeentelijk niveau, gemeente kent voornamelijk Wmo-aanbod.
- Als gemeente wil je weten hoeveel mensen er terugkeren uit detentie en of je daarvoor voldoende passende plekken hebt. Vooralsnog is onzichtbaar hoeveel Ifzo-plekken waar worden ingekocht door justitie.
- Het belangrijkste uitgangspunt van DJI is beveiliging: een ontwikkeling richting meer zorg vraagt om vergrote samenwerking met ketenpartners die dit aankaarten.
- PI's ontvangen mensen uit verschillende gemeenten, er zijn grote variaties binnen gemeenten in mogelijkheden tot aanspraak op regelingen en aansluiting op processen (bij decentralisatie wordt het aantal gemeenten nog groter). Als grote gemeente kun je hier regie over voeren en er zeer bewust voor kiezen om de verbinding te maken met DJI, PI's, reclassering. Daardoor ontstaat meer grip op de stromen burgers die in en uit detentie gaan. DJI staat open voor samenwerking, maar het initiatief moet van de gemeente/ketenpartners komen. Relatieopbouw is daarbij heel belangrijk.
- De tijdsinvestering van professionals om gedetineerden op te zoeken wordt nog niet altijd gefinancierd (met name lastig door spreiding gedetineerden over PI's door Nederland). Daardoor is betrokkenheid of een tijdige intake soms lastiger te organiseren. Investeer in dergelijke bekostigingsstructuren om tijdige voorbereiding op uitstroom te faciliteren.

¹⁹ [Executive programma GGZ in het Sociaal Domein – Onderzoek MO/BW \(uva.nl\)](https://www.uva.nl/onderzoek/programma/ggz-in-het-sociaal-domein)

Vraag 3. In hoeverre verklaren bekende en nog onbekende kenmerken van dakloze personen heraanmeldingen?

Wij zien over de rapportages herhaaldelijk terugkomen dat participanten geen vraag stellen en dat voor deze participanten de mogelijkheid tot vraaggericht aanbod wordt overschat. Zo zien wij ook in de regio veel aanbod en mogelijkheden, als er maar om wordt gevraagd. Maar ook op elk van de in deze rapportage besproken thema's (financiën, activering en bij detentie), zien we dat participanten niet altijd actief om ondersteuning vragen.

Daarnaast zien we de weerbarstigheid van de problematiek waarin elementen zitten van kwetsbaarheid ontstaan door wisseling in behandelaar, door 'eigenheimer' zijn (zie onder) en financiële kwetsbaarheid.

Opvallende kenmerken herhaaldelijk dakloze participanten

Een aantal kenmerken valt op voor de groep, waarvan met name het zorgmijdende karakter een belangrijk verklarend kenmerk lijkt te zijn. De kenmerken op een rijtje:

- Het grotendeel van de groep kampt met verslaving, psychiatrische problematiek en LVB, bij velen ook een combinatie van deze. Daarnaast zijn er ook veel personen met fysieke lichamelijke klachten.
- Mede hierdoor is de doelgroep snel overprikkeld. Bij stress verliest de doelgroep al gauw overzicht waarnaar veel van hen 'bevrozen' en zorg mijden.
- Om hulp vragen wordt vaak gezien als *not done*: de overtuiging dat mensen zelf verantwoordelijk zijn voor hun leven en hun problemen zelfstandig moeten oplossen is sterk
- Veel mensen mijden zorg door gebrek aan vertrouwen of slechte eerdere ervaringen met instanties en hulpverlening. Dit maakt het formuleren van duidelijke zorgvragen lastig.
- Overgrote deel van de doelgroep heeft te maken gehad met een lastige jeugd in een familie die niet altijd in staat was om ondersteunend te zijn wegens armoede, psychiatrische problematiek, misbruik of verslaving. Hun vertrouwen in anderen is hierdoor vaak geschaad, waardoor zij (nieuwe) sociale contacten op afstand houden of langdurig de tijd nodig hebben om mensen te leren vertrouwen.

In de volgende rapportage zal een verdiepende analyse op deze en andere punten leiden tot meer specifieke profielen ten aanzien van de verschillende onderzoeksgroepen in ons cohort in relatie tot herhaalde dakloosheid.

Referenties

- Al Shamma, S., Van Straaten, B., Boersma, S., Rodenburg, G., Van der Laan, J., Van de Mheen, D. en Wolf, J. (2015) Dakloze mensen in de vier grote steden: veranderingen in 2,5 jaar. Eindrapportage Coda-G4. Geraadpleegd via: <https://codag4.nl/eindrapport>
- Baerveldt, C. (2003). Peerresearch als wetenschappelijk pluspunt. In: M. De Winter & M. Kroneman (red.). Participatief jeugdonderzoek: sociaal-wetenschappelijk onderzoek samen met kinderen en jongeren naar beleid voor de jeugd. Assen: Koninklijke van Gorcum.
- Boesveldt, N., Kuijpers, M., Bochem, M. & Dries, van den S. (2019). Voorkomen Terugval Utrecht: Eerste meting van vijfjarig onderzoek naar recidive dakloosheid in Utrecht. Geraadpleegd via: <https://onderzoekmobw.socsci.uva.nl/wp-content/uploads/2020/04/Rapportage-2019-Voorkomen-Terugval-Utrecht.pdf>
- Boesveldt, N., Kuijpers, M. & Leeftang, D. (2020). Voorkomen Herhaalde Dakloosheid: Tweede meting van vijfjarig onderzoek naar herhaalde dakloosheid in Utrecht. Geraadpleegd via: [-Rapport-Tweede-Meting-Onderzoek-Voorkomen-Terugval-Dakloosheid-Utrecht-2020.pdf](#)
- Discover. (2018). Klantreis Terugval in Dakloosheid. Geraadpleegd via: [Klantreis Terugval dakloosheid. Discover - PDF Free Download \(docplayer.nl\)](#)
- Everdingen, C. van (2015). De Utrechtse nachtopvang en crisisopvang in beeld. Geraadpleegd via: <https://www.tussenvoorziening.nl/wp-content/uploads/2016/01/Onderzoek-VanEverdingen-Nachtopvang2016.pdf>
- Gemeente Utrecht (2017). Monitor Daklozenopvang.
- Kroon, H., Borgesius, E., Brunenberg, W., Duurkoop, P., Gersons, M., Greshof, D., Hull, H., Nijssen, Y. and Reinking, D. (2003). De zorgbehoefte lijst. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Lehman, A. F., Kernan, E., & Postrado, L. (1995). *Toolkit for Evaluating Quality of Life for Persons with Severe Mental Illness: To be Used in Conjunction with the Lehman Quality of Life Interview*. Evaluation Center, HSRI.
- Loucks, N. (2007). *Housing Needs of Prisoners and Ex-Prisoners*. Glasgow.
- Tuynman, M. en Planije, M (2014). "Het kán dus". Een doorbraak in het Nederlandse dakloosheidsbeleid. Evaluatie Plan van Aanpak maatschappelijke opvang in de vier grote steden, 2006-2014. Utrecht: Trimbos-instituut.
- van Straaten, B. (2016). *On the Way Up?: Exploring homelessness and stable housing among homeless people in the Netherlands*. IVO-reeks (No. 75). Instituut voor Verslavingsonderzoek. Retrieved from <http://hdl.handle.net/1765/93459>
- VNG. (2019). Bestuurlijk Akkoord Re-integratie van (ex-)justitiabele burgers: 'Kansen bieden voor re-integratie'. Geraadpleegd via: [bestuurlijk akkoord re-integratie ex-justitiabelen definitief met handtekeningen 1 juli 2019.pdf \(vng.nl\)](#)

Bijlagen

Bijlage 1. Overige tabellen

Tabel 4. Weergave verschillende inkomstenbronnen participanten tijdens T0, T1 en T2

Inkomstenbron	Aantal T0 (n=69)	Aantal T1 (n=52)	Aantal T2 (n=50)
Inkomsten uit loon	9 (13%)	11 (21%)	14 (28%)
Waarvan aangevuld met participatiewet uitkering	5 (55%)	3 (27%)	2 (14%)
Inkomsten uit zwartwerk/klusjes	-	4 (8%)	3 (6%)
Volledige participatiewet uitkering of werkloosheidsuitkering	39 (57%)	13 (25%)	25 (50%)
Waarvan daklozenuitkering	10 (26%)	2 (15%)	-
(Tijdelijke) arbeidsongeschiktheidsverzekering (WIA, Wajong, etc)	12 (17%)	18 (35%)	10 (20%)
Ziektewet	-	4 (8%)	1 (2%)
(Pre-)pensioen/AOW (eventueel aangevuld tot bijstandsniveau)	4 (6%)	4 (8%)	2 (4%)
Onbekend (missing)	5 (7%)	-	-
Totaal	69 (100%)	52 (100%)	50 (100%)

Tabel 6. Mate waarin participanten in het afgelopen jaar (betaald) werk of andere zinvolle daginvulling hadden

	Totaal			Groep 1: HD			Groep 2: MO			Groep 3: BW		
	T0	T1	T2	T0	T1	T2	T0	T1	T2	T0	T1	T2
(Betaald) werk en daginvulling	30	37	40	6	14	11	8	9	11	16	13	18
Betaald werk	9	13	14	2	6	3	2	3	6	5	4	5
Vrijwilligerswerk of dagbesteding (incl. opleiding)	21	24	26	4	8	8	6	6	5	11	9	13
Geen betaald werk of daginvulling	39	16	11	14	3	3	14	6	5	11	7	3
Bezig met traject op zoek naar werk of zinvolle daginvulling (waarvan met job coach)	8	5	4	3	1	-	4	1	3	1	3	1
(Tijdelijk) afgekeurd/vrijgesteld voor werk om fysieke/psychische redenen	9	6		1	2		4	2	1	4	2	1
Wegens psychische klachten geen passend aanbod	5	-		1	-		2	-	-	2	-	
Idee geen passend aanbod of ondersteuning te hebben	6	-		3	-	2	2	-	-	1	-	1
Nog in afwachting van traject	2	1		1	-	1	-	1	-	1	-	
In voorbereiding op opleiding	2	-		1	-		1	-	-	-	-	
Wens om werk/zinvolle daginvulling te zoeken na uitstroom (zoektocht tijdelijk stil)	2	3		1	-		1	3	1	-	-	
Pensioen (geen nevenactiviteiten)	3	1		2	-		-	-	-	1	1	
Reden onbekend	2	-		1	-		-	-	-	1	-	
Situatie onbekend	-	15	16	-	3	5	-	7	6	-	6	5
Totaal	69	68	67	20	20	19	22	22	22	27	26	26

Bijlage 2. Het 10-punten plan ter aanpak van terugval in dakloosheid in Utrecht

1. De cliënt heeft de regie

De cliënt is eigenaar van zijn proces. De hulpverlener bouwt een vertrouwensband op met de cliënt en biedt coachende begeleiding. Dit gebeurt zoveel mogelijk door één vaste hulpverlener.

2. Op tijd voorbereiden

De hulpverlener bereidt de cliënt drie tot zes maanden vóór uitstroom al voor op de overgang naar zelfstandigheid.

3. Gesprek met een ervaringsdeskundige

Elke cliënt kan een bewustwordingsgesprek voeren met een ervaringsdeskundige. Door zo'n gesprek krijgt de cliënt meer zicht op wat hem kan helpen in deze kritieke fase.

4. Maken van een preventie actieplan

Cliënt en begeleider maken samen een preventie-actieplan als voorbereiding op de overgang naar zelfstandig wonen.

5. Stabiele financiën

Cliënten gaan pas zelfstandig wonen als de financiële situatie stabiel genoeg is.

6. Goede afspraken over overdracht

Bij de overgang naar een nieuwe hulpverlener maakt de cliënt met zijn begeleider en de nieuwe hulpverlener afspraken over de overdracht van zorg. Zij gebruiken hiervoor het overdrachtsdocument en het preventie-actieplan.

7. Direct aandacht voor activering

Iedere cliënt krijgt een passend en aansprekend aanbod voor activering (voor werk of voor de invulling van de vrije tijd). Direct vanaf de start van een traject is hier aandacht voor. Activering start al vóórdat iemand zelfstandig gaat wonen. Zo worden de activiteiten voor de cliënt een continue factor in een periode met veel verandering.

8. Activering die past bij de vraag van de cliënt

Hulpverleners maken gebruik van het brede aanbod aan activering in de stad. De vraag van de cliënt is leidend, niet het aanbod van de eigen organisatie. Partijen wisselen onderling kennis uit over hun aanbod en werkwijze.

9. Ruimte voor sociale activiteiten

We leiden alle cliënten toe naar sociale activiteiten in de stad en wijk. Partijen zorgen dat ze in de begeleiding van cliënten hiervoor tijd en ruimte maken.

10. Ontwikkelen van het Schakelpunt

Partijen ontwikkelen het Schakelpunt als een gezamenlijk kenniscentrum als het gaat om het vinden van sociale contacten en een ondersteunend netwerk.

Bijlages 3, 4 en 5. Factsheets eerdere rapportages, teamoverzicht en uitnodiging Webinar Landen in de wijk

Onderzoek naar zelfstandig wonen na verblijf in de maatschappelijke opvang of beschermd wonen in Utrecht

We hebben 69 mensen uit de nachtopvang, maatschappelijke opvang en voorzieningen voor beschermd wonen gevraagd naar hun ervaringen met het uitstromen naar een eigen woning. Binnen deze groep deelnemers hebben wij ook mensen gesproken die al eerder dakloos zijn geraakt na het krijgen van een eigen woning. Deelnemers vertelden ons over hun ervaringen met de voorbereiding op de verhuizing naar een eigen woning, hun wensen en zaken die ze lastig of spannend vinden. De persoonlijke verhalen en ervaringen die zijn gedeeld hebben geleid tot een aantal belangrijke voorwaarden voor het (weer) zelfstandig wonen. Deze zijn samengevat in deze fact-sheet.

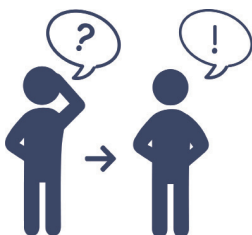

Voorwaarden voor uitstroom

Duidelijkheid over het uitstroomtraject

Het uitstromen naar een eigen woning is voor veel deelnemers een spannende gebeurtenis. Er is daarom veel behoefte aan duidelijkheid over het traject. Dit betekent **heldere communicatie** over het moment van uitstroom en afspraken die worden gemaakt met de begeleiding. Ook is het voor deelnemers belangrijk dat er **voldoende tijd** is om zich mentaal en praktisch voor te bereiden op de uitstroom.

Mogelijkheid om later de hulpvraag te verduidelijken

Omdat er veel komt kijken bij een verhuizing is het vaak lastig om te bedenken welke hulp er straks nodig is. Lastigheden die misschien nu geen rol spelen kunnen op een later tijdstip wel aan de orde zijn. Het is daarom belangrijk om eerst even **rustig te wennen** aan de situatie, en daarna met begeleiding af te spreken om **flexibel** meer of minder hulp te krijgen.

Op tijd kennis maken met nieuwe begeleider

Veel deelnemers hebben in de voorziening waar ze verblijven een vaste begeleider (PB'er) waar ze een goede klik of **vertrouwensband** mee hebben. Ze geven aan dat wanneer een nieuw persoon de begeleiding overneemt, het belangrijk is dat ze **op tijd kennismaken** met de nieuwe hulpverlener. Hierdoor kunnen zij alvast aan hem/haar wennen. **Gelijkwaardig** en **informeel contact** is ook erg belangrijk.

Bereikbaarheid van hulpverleners

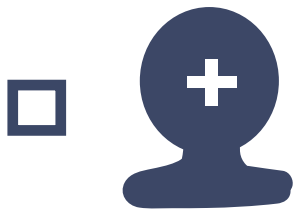
Bij het krijgen van minder begeleiding is het fijn wanneer ook oude vertrouwde hulpverleners nog bereikbaar zijn voor hulp. Ook **bereikbaarheid na kantoortijden** kan bijdragen aan een veilig gevoel, zoals ook de volgende deelnemer aangeeft:

*'Ik vind het fijn als er iemand 24 uur bereikbaar is'
(Deelnemer woont zelfstandig in de wijk).*

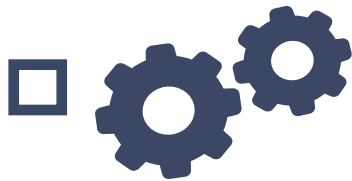
Hulp bij financiën

Veel deelnemers ontvangen ondersteuning bij hun financiën van een bewindvoerder of budgetbeheerder. Zij geven aan het belangrijk te vinden om **dezelfde ondersteuning** te behouden. Wanneer dit niet kan willen zij graag samen met de huidige ondersteuner zoeken naar een persoon die dit kan overnemen. Daarnaast is het belangrijk begeleiding te krijgen bij **het aanleren van nieuwe vaardigheden** en het opbouwen van **vertrouwen in het beheren van eigen financiën**.

Hulp bij psychische/psychiatrische problematiek

Ook voor de ondersteuning bij psychische/psychiatrische problematiek is het belangrijk dat **de hulpverlening hetzelfde blijft** wanneer iemand verhuist naar een eigen woning. Daarnaast is het fijn als deze hulp later ook **extra ingezet of afgebouwd** kan worden bij een veranderende situatie.

Samenwerking tussen hulpverleners

Vaak hebben de deelnemers te maken met meerdere hulpverleners of instanties zoals een persoonlijk begeleider, Werk en Inkomen vanuit de gemeente, verslavingszorg, ondersteuning van het FACT-team en het buurtteam. Hier worden veel verschillende afspraken mee gemaakt. Het is belangrijk dat deze **hulpverleners goed met elkaar samenwerken** en zij onderling ook contact hebben wanneer dit nodig is.

Passend (vrijwilligers) werk

Een groot deel van de deelnemers geeft aan dat daginvulling en (vrijwilligers) werk fijn is en helpt om een **ritme te krijgen of mensen te ontmoeten**. Door psychische of lichamelijke klachten lukt het vaak (nog) niet iedereen om een passende plek te vinden. Het is daarom belangrijk dat er **ondersteuning** aanwezig is die meekijkt naar de mogelijkheden in plaats van de belemmeringen. Een belangrijke voorwaarde is ook dat er vanuit de **werkgever begrip** is voor de situatie.

'Die dagbesteding, als ik hier niet had gezeten en als hier niet iemand mij echt een beetje aan mijn handje mee zou trekken en zeggen van: dit gaan we uitzoeken, dit gaan we doen, we gaan er samen naar toe, dan zou het gewoon niet gebeuren' (Deelnemer woont in een beschermde voorziening)

Hulp bij verslaving

In het geval van verslaving is een intensieve behandeling met **goede (ambulante) nazorg** een belangrijke voorwaarde voor uitstroom naar een eigen woning. Alleen een detox behandeling bleek bijvoorbeeld vaak niet voldoende om definitief te stoppen met het gebruik van middelen.

Rekening houden met het sociale netwerk

Er werd aangegeven dat het belangrijk is om rekening te houden met de sociale omgeving. Voor sommige deelnemers is het bijvoorbeeld belangrijk om **dichtbij hun sociale netwerk** te gaan wonen. Hier kunnen zij makkelijk contacten onderhouden en steun ontvangen. Anderen vertelden juist dat er plekken zijn met veel (oude) **'risicovolle contacten'**, waar het niet fijn of risicovol is om te wonen.

'Ik heb gezegd (...) absoluut niet in die en die wijk, want daar zitten al die dealers. Daar wil ik gewoon absoluut niet mee geconfronteerd worden' (Deelnemer verblijft momenteel in de MO 24- uurszorg).

Om contact te onderhouden met het bestaande netwerk is de toegang tot **sociale voorzieningen** belangrijk. Om niet te vereenzamen, blijkt het voor een aantal deelnemers belangrijk te zijn dat zij bijvoorbeeld nog op bezoek kunnen gaan bij de **bekende voorziening** waar ze voor langere tijd verbleven.

Vanuit het project 'voorkomen terugval' willen wij alle deelnemers hartelijk bedanken voor hun bijdrage aan het onderzoek. Ondertussen zijn we bezig met de tweede ronde interviews waarin we dezelfde deelnemers volgen in het traject.

Voor meer informatie mail: n.f.boesveldt@uva.nl

www.onderzoekmobw.socsci.uva.nl

Onderzoek Voorkomen Terugval Utrecht 2020 (onderzoeksrunde 2)

Begin 2020 is voor de tweede meting van het 5-jarig onderzoek Voorkomen Terugval in Dakloosheid in de regio Utrecht opnieuw met 69 participanten uit drie verschillende achtergronden gesproken: één groep met een achtergrond van herhaaldelijke dakloosheid, één groep die vorig jaar op het punt stond om uit te stromen uit de maatschappelijke opvang en één groep die uit zou stromen uit beschermd wonen. Door te reflecteren op hun traject leren we over de voorwaarden en valkuilen voor stabiliteit tijdens en na het uitstroomtraject om zo toekomstige terugval in dakloosheid zo veel als mogelijk te beperken. Op basis van deze bevindingen formuleerden we vijf handvaten voor begeleiding tijdens het uitstroomtraject.

VIJF AANDACHTSPUNTEN RONDOM UITSTROOM DIE JE MORGEN KUNT TOEPASSEN IN JE WERK

1. Betrek je cliënt zo goed als mogelijk bij vorderingen aanvraagproces (urgentie-) woning

- Participanten geven aan graag in grotere mate betrokken te worden bij het aanvraagproces van een urgentie of woning, om zo:
- meer invloed te kunnen uitoefenen op de snelheid en nauwkeurigheid van de aanvraag, vaker dan eens worden woonwensen verkeerd doorgegeven of blijven papieren liggen.
 - tijdiger (mentaal) voorbereid te zijn op de transitie. Velen geven aan veel onduidelijkheid te ervaren over de duur waarop men een aanbod voor een woning krijgt. Velen wachten voor een lange tijd, anderen krijgen onverwachts snel een aanbod. Hierdoor was het voor velen moeilijk om zich voor te bereiden op de overgang.

Advies: Tijdens aanvraag van urgentie of een woning moet er met veel verschillende partijen worden afgestemd. Het meenemen van de client in deze ontwikkelingen is van groot belang om verwachtingen goed te managen.

2. Blijf betrokken bij personen die hun traject verlaten wegens eigen woonoplossing

Voor de participanten die zelf een woning vonden door middel van een loting, het particulier huren van een woning, of doordat zij in aanmerking kwamen voor een woning via eigen wachttijd is het ontvangen van begeleiding na uitstroom niet vanzelfsprekend. Tevens is er vaak geen preventie-actieplan opgesteld. Hoewel verschillende van deze participanten geen wens hadden om begeleiding te ontvangen, zorgt dit vaak voor kwetsbare situaties en blijkt het lastiger om naderhand hulp in te schakelen.

Advies: Probeer ook als iemand een eigen vervolg vindt een geen ondersteuningsvraag stelt in contact te blijven. Een vinger aan de pols of waakvlam, zodat de persoon de weg naar hulp weet te vinden indien nodig. Verleid tot acceptatie van ondersteuning (eventueel door inzet van een ervaringsdeskundige) of vraag iemand bijvoorbeeld na een maand een kopje koffie te drinken. En informeer bij je organisatie naar de mogelijkheden deze persoon te blijven begeleiden.

3. Maak duidelijke afspraken over continuïteit daginvulling of werk bij uitstroom

Wanneer er veel verandert is het fijn als er een aantal continue factoren zijn: een daginvulling en weekritme is daar heel belangrijke in. Het voorkomt in veel gevallen de mogelijkheid om veel te piekeren of vereenzaming. Omdat zinvolle daginvulling regelmatig gekoppeld is aan de verblijfsvoorziening is continuïteit van daginvulling niet altijd vanzelfsprekend wanneer men uitstroomt naar een eigen woning.

Advies: Bekijk de mogelijkheden om desondanks dezelfde zinvolle daginvulling door te zetten na uitstroom. Als daginvulling tijdelijk stilt bij verhuizing, maak dan goede afspraken wanneer dit weer op wordt gepakt na uitstroom.

4. Besteed aandacht aan het opbouwen van (nieuwe) contacten

Eén derde van onze participanten geeft aan behoefte te hebben aan nieuwe contacten na uitstroom. Vaak bestaat er het idee dat dit spontaan moet gebeuren. Niet voor iedereen is het echter even makkelijk om deze nieuwe contacten op te bouwen. (Zelf)stigma, schaamte of negatieve ervaringen in het verleden vormen soms drempels om nieuwe contacten aan te gaan.

Advies: bij de overgang naar een nieuwe woning ligt er veel prioriteit bij praktische regelzaken. Creëer ruimte om (na verloop van tijd) te bespreken wat de wensen en mogelijke drempels zijn m.b.t. sociale contacten: het aangaan van nieuwe contacten of herpakken van contacten met bestaande contacten of eigen kinderen. Betrek eventueel een sociaal makelaar of buurtteammedewerker om zicht te krijgen op de sociale activiteiten en initiatieven in de wijk.

5. Actualiseer na uitstroom regelmatig het preventie-actieplan

Uit gesprekken met de participanten blijkt dat het inschatten van valkuilen voorafgaand aan uitstroom niet altijd even makkelijk is. Na verloop van tijd, bij ervaring in de nieuwe woning, lijkt er een voortschrijdend inzicht te zijn in deze valkuilen. Vraag je daarom (samen) af, wat zijn moeilijkheden? Hoe gemakkelijk worden er nieuwe vragen gesteld aan hulpverlening? Hoe hoog is de drempel om een hulpvraag te stellen?

Advies: Het regelmatig actualiseren van het preventie-actieplan kan zorgen voor een handzamere en praktischere werking van het preventie-actieplan. Tevens zorgt het ervoor dat valkuilen regelmatig met de nieuwe ambulante begeleiding worden besproken, begeleiders die in een aantal gevallen niet dezelfde persoon zijn als waarmee het plan van tevoren is opgesteld.

Wij willen alle deelnemers hartelijk bedanken voor hun bijdrage aan het onderzoek!

Kijk voor het onderzoeksrapport en meer informatie op:

<https://onderzoekmobw.socsci.uva.nl/index.php/onderzoeksregios-en-rapportages/onderzoek-terugval>

Onderzoeksteam

Voorkomen Herhaalde Dakloosheid Utrecht

dr. **Nienke Boesveldt** is hoofdonderzoeker. Zij is werkzaam bij de faculteit der Maatschappijen en Gedrags-wetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam, en voert onderzoek naar maatschappelijke opvang, beschermd wonen in verschillende Nederlandse regio's. Ook heeft ze zelf 15 jaar bij gemeenten meegewerkt aan processen voor maatschappelijke opvang, dagbesteding en beschermd en begeleid wonen.

Marte Kuijpers (MSc) heeft haar Master Social Policy and Public Health aan de Universiteit Utrecht afgerond met haar scriptie over de sociale context voor herhaaldelijke dakloosheid. Haar interesse voor het onderzoek werd gevoed door haar eerdere werkervaring bij een werkcollectief voor (dreigend) daken thuislozen. Als onderzoeker interviewt zowel stakeholders als cliënten en hoopt met het onderzoek ervaringen in het veld en beleid een stukje dichterbij elkaar te brengen.

Roel van der Veen (MSc) heeft een achtergrond binnen de geesteswetenschappen en het sociale domein. Roel was als onderzoeksstagiair betrokken bij het project Voorkomen van Herhaalde Dakloosheid op basis waarvan hij zijn masterscriptie schreef. Mede door eerdere stage-ervaringen binnen de nachtopvang is gemotiveerd zich in te zetten voor het welzijn van dak- en thuislozen door vooral veel vragen te stellen en te luisteren.

Tamar Bruls (MSc) was betrokken bij het project als onderzoeksstagiar binnen de master Sociologie aan de Universiteit van Amsterdam. Na het afronden van haar bachelor deed ze ervaringen op binnen het werkveld, hierbij belande ze o.a. bij een Amsterdams inloophuis voor daklozen van de Regenboog Groep. Geïnspireerd door de bezoekers en hun verhalen onderzocht ze het afgelopen jaar voor haar masterscriptie de dagbestedings-activiteiten van daklozen in relatie tot (zelf-) stigma.

Robbert Brouwer is ervaringsdeskundige en werkt momenteel bij stichting Lumen in Leiden. Hij komt hiervoor bij verschillende mensen over de vloer die met ervaringen in beschermd wonen, de maatschappelijke opvang en bij de zogenoemde verwarde mensen (wat hij zelf een verkeerde omschrijving vindt). Daarnaast geeft Robbert ook voorlichtingen voor families over ADHD, OCD, autisme en verslavingsproblematiek.

Helen Urbanowitz-Kloppenborg is ervaringsdeskundige en zet zich naast haar gedreven werkzaamheden als duo-onderzoeker voor het project ook in als mantelzorgondersteuner. Helen is van mening dat je je als ervaringsdeskundige goed kan inleven en empathie kan tonen voor mensen in soortgelijke situaties. Ze werkt daarom met veel enthousiasme mee aan dit onderzoek.

Merel Otto (MSc) is als onderzoeker aan de Universiteit van Amsterdam betrokken bij het project. Tijdens haar master Social and Cultural Anthropology aan de Vrije Universiteit van Amsterdam heeft ze onderzoek gedaan naar de ervaringen van jongvolwassenen met psychische problemen in Lagos, Nigeria. Haar interesse in het project wordt gedreven door haar passie voor het thema psychische gezondheid en haar doel om kennis en theorie in te zetten voor het praktisch aanpakken van maatschappelijke problemen.

Charlotte van der Veen (MA) is als onderzoeker betrokken bij het project. Zij heeft een achtergrond in Cultural Analysis en is in het bijzonder geïnteresseerd in de wisselwerking tussen geestelijke gezondheid en de maatschappij en beleid. Zij heeft gewerkt bij diverse organisaties in het sociale domein waar ervaringsdeskundigheid een belangrijk thema is. Op basis van deze werkervaringen alsook vanuit haar eigen ervaringskennis onderschrijft zij de samenwerking met ervaringsdeskundige co-onderzoekers in dit project.

Webinar Landen in de wijk

Over het voorkomen van eenzaamheid

Om duurzaam zelfstandig te wonen is het voor mensen belangrijk dat **eenzaamheid en sociaal isolement worden voorkomen**. In Utrecht hebben Lister, de Tussenvoorziening, Leger des Heils, NIZU, buurtteams en sociaal makelaars van Dock de handen ineengeslagen. Samen willen ze ervoor zorgen dat mensen, die uit de maatschappelijke opvang, beschermd wonen, en uit intensieve ambulante hulp uitstromen, hun draai vinden in de buurt waar zij aankomen en wonen.

Om deze samenwerking verder te ontwikkelen is het Schakelpunt opgericht, als onderdeel van **het programma Voorkomen Herhaalde Dakloosheid**. Vanuit het **Schakelpunt** worden in Utrecht verschillende manieren van samenwerking en training ontwikkeld om hierin **handvatten en aanknopingspunten** te bieden aan begeleiders, ondersteuners, cliënten en deelnemers. In deze aanpak hebben ervaringsdeskundigen een belangrijke rol.

Zie jij dat er eenzaamheid is bij jouw cliënten? En merk je dat ze het lastig vinden contacten aan te gaan en een uitgestoken hand aan te pakken? Ontdek dan wat het Schakelpunt voor jou in je werk kan betekenen en meld je aan voor het webinar **Landen in de wijk: voorkomen eenzaamheid**.

U kunt zich **tot uiterlijk 8 oktober 2021** per mail voor het webinar aanmelden bij corrine.evers@legerdesheils.nl. Kent u iemand anders voor wie dit webinar interessant kan zijn? Stuur de uitnodiging gerust door.

14 oktober 2021
12.00 tot
13.00 uur

